

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Кафедра історії, правознавства та методики навчання

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**ТЕМА: ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА УНР У 1917–1921 РР. ТА
ЗАСТОСУВАННЯ ДИДАКТИЧНОГО МАТЕРІАЛУ З ТЕМИ НА
УРОКАХ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ**

Виконала:

Сірик Єлизавета Олександрівна

спеціальність: 014 Середня освіта (Історія)

освітня програма: Середня освіта (Історія)

Науковий керівник:

кандидат історичних наук, доцент кафедри
історії, правознавства та методики навчання

Чумаченко Олена Анатоліївна

Допущено до захисту

« _____ » 2023 р.

Завідувач кафедри

_____ А.П. Гриценко

Дата захисту: « _____ » 2023 р.

Оцінка

Підписи членів ЕК:

Глухів - 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. УКРАЇНСЬКА РЕВОЛЮЦІЯ 1917-1921 РР.....	8
1.1. Утворення УНР та ЗУНР.....	8
Висновки до розділу 1.	15
РОЗДІЛ 2. ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА УНР.	20
2.1. Особливості договорів та зв'язків з іншими державами.	20
2.2. Політика Центральної Ради.....	28
Висновки до розділу 2.	52
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИКА ЗАСТОСУВАННЯ ДИДАКТИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ.	55
3.1. Форми організації навчально-виховного процесу з історії.	55
3.2. Ігрова діяльність у процесі навчання історії.....	63
Висновки до розділу 3.	67
ВИСНОВКИ	699
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	73
ДОДАТКИ.....	79
Додаток А	799
Додаток Б.....	80

ВСТУП

Втрата держави є найбільшою трагедією для будь-якого народу, оскільки без належної державності етнічна група приречена на зникнення. Саме тому боротьба за національну свободу, відновлення та створення самостійної країни завжди мають велике значення та є священними.

Дослідження зовнішньої політики Української Народної Республіки є актуальним, оскільки цей період історії України відіграв важливу роль у формуванні сучасної державності країни. Дослідження питання застосування дидактичного матеріалу з даної теми на уроках історії України також є важливим, оскільки дозволить покращити якість освіти і формування національної свідомості учнів.

Метою дослідження є дослідження зовнішньої політики Української Народної Республіки в період з 1917 по 1921 рік, виявлення ключових аспектів цього періоду, аналіз впливу зовнішньої політики УНР на формування сучасної державності України. Крім того, метою є визначення ефективності застосування дидактичного матеріалу на уроках історії України для формування національної свідомості учнів щодо зовнішньої політики УНР та забезпечення підвищення рівня знань історії України

Завдання:

1. Вивчити і проаналізувати основні етапи зовнішньої політики Української Народної Республіки у період з 1917 по 1921 рік.
2. Визначити ключові аспекти зовнішньої політики УНР та їх вплив на формування сучасної державності України.
3. Проаналізувати дидактичний матеріал з теми «Зовнішня політика УНР 1917-1921 рр.» та розробити методичні рекомендації щодо його застосування на уроках історії України.

4. Вивчити досвід застосування дидактичного матеріалу на уроках історії України.

Об'єктом вивчення - процес формування зовнішньої політики УНР, зокрема, відносини з іншими країнами та міжнародними організаціями, а також застосування дидактичного матеріалу на уроках історії України для формування національної свідомості учнів.

Предметом є дослідження зовнішньої політики Української Народної Республіки у період з 1917 по 1921 рік, а також застосування дидактичного матеріалу з цієї теми на уроках історії України.

Український народ зазнав багато перешкод і довго боровся за свою державність. Історія державотворення свідчить про те, що кожен раз, коли українці намагалися звільнити свою країну, їх зазнавали критики та зневаження, а їхні патріотичні діячі були очорнені та забуті. Наприклад, Українська революція 1917-1921 рр. була великою визвольною подією, але її успіхи та невдачі не можна оцінювати з погляду сьогодення.

Незважаючи на втрату державної незалежності, Українська революція не призвела до занепаду національного руху в радянській Україні, а нове покоління борців продовжувало боротьбу за незалежність. Сучасні науковці повинні висвітлювати наше героїчне минуле, наголошуючи на економічних можливостях, духовному надбанні та міжнародному спілкуванні українців[38].

Після перегляду багатьох публікацій, що розглядають Українську революцію 1917-1921 рр., стає очевидним, що деякі аспекти цього явища досі залишаються недослідженими або спричиняють дискусії. З цієї причини, корисно розглянути деякі з цих питань. Важливою складовою будь-якої наукової дослідження є термінологічний апарат.

Щоб дослідження національних державотворчих процесів 1917-1921 рр. було глибоким, необхідно зрозуміти такі ключові терміни, як "державна", "державність", "національне державотворення", "Українська революція", "національно-визвольні змагання" тощо, та описати їх з використанням

наукових джерел вітчизняних та зарубіжних дослідників. Які особливості української державності були характерні для того періоду? Щоб докладніше вивчити це питання, потрібно розібратися в тому, яке взаємозв'язок між термінами "держава" та "державність". [4].

Поняття «держава» найчастіше тлумачать як організацію політичної влади, головний інститут політичної системи суспільства, відповідно вибудовану соціальну структуру, здатну здійснювати найвищий контроль за окремими аспектами поведінки людей на якійсь території.

У «Нарисах...» зазначено, що українська революція, яка виникла внаслідок розпаду російської імперії, має самостійну форму історичного явища, що добре досліджена науковою спільнотою. Історія української революції містить провідну ідею національного відродження та створення власної держави, та обмежується періодом з 1917 по 1921 роки.

Український етнос та його політична еліта є провідними силою соціального і національного прогресу в цій історичній події. Концепція української революції має систему аргументації, яка ґрунтується на широкій історіографічній спадщині та різноманітних джерельних матеріалах, таких як архівні, археографічні, мемуарні тощо. Факт домінування національно-визвольного компонента у розвитку української революції підкреслює її специфічний характер порівняно з іншими революційними подіями.

Для належного розуміння історії України, потрібно розуміти різницю між концепціями «українське національне державотворення» та «українське радянське державотворення». УСРР, яка пізніше стала УРСР, не можна вважати спадкоємицею УНР, тому що була створена за зразком Російської радянської держави[71].

Через поразку Української революції 1921 року, територія України була поділена між чотирма іноземними державами. Сімдесятирічне панування УРСР на території України не є національним державотворенням, оскільки УРСР не була самостійною державою, не мала власних кордонів, зовнішньої та внутрішньої політики, армії, валюти та символіки.

Більшість дослідників Української революції відзначають, що термін «Україна» не вживався в офіційному контексті до 1917 року. З початком революції, український етнос став сучасною політичною нацією, яка відродилася і постала перед світом.

Радянське державотворення мало інші витoki, іншу ідеологію, право, символіку, реформи та перетворення, і тому його слід вивчати в контексті історії Росії 1917–1991 рр. Однак, потрібно розрізняти радянське державотворення від українського національного державотворення, щоб не спотворювати історію.

Автори академічного курсу помилково вважають УРСР другою республікою та політичним центром українського державотворення, що є необґрунтованим та може сприяти реанімації колоніальної політики. Щоб підтримувати національну історичну пам'ять та уникати малоросійства, потрібно відмовитись від такого підходу до висвітлення історії країни та звільнитись від радянських стереотипів.

Для дослідження цієї проблеми потрібно розглянути терміни "Українська революція" та "Українські національно-визвольні змагання", які були важливими елементами ідеології, змісту перетворень та метою руху української нації на історичному етапі. [43].

У виправданості цього судження можна сумніватись. Перші дні й місяці революційні події в Україні у свідомості їх очевидців (крім українських самостійників) асоціювалися лише з загальноросійською революцією, тому для цього періоду варто застосовувати такі терміни й словосполучення, як «Лютнева революція 1917 р.», «сучасна російська революція», «велика революція в Росії», «революція в Україні», «здобутки революції в Україні», «здобутки революції загалом, а в Україні зокрема» тощо.

Дослідження проблеми національного визвольного руху на території України неможливо здійснити без уваги до терміну «Українські національно-визвольні змагання». Цей термін використовувався в історичних документах

та друкованих матеріалах від початку ХХ століття, що свідчить про його значущість для української історії. Деякі дослідники вважають, що термін був запозичений з історії Польщі та Чехословаччини, де він використовувався для опису національно-визвольного руху.

Проте, автор стверджує, що цей термін був самодостатнім та єдиним для позначення національно-визвольних змагань українців, оскільки інші терміни, такі як «Українська повстанська армія» або «Українська національна революція», мали свої обмеження та не могли описати всю складність та різноманітність процесу національно-визвольного руху.

Таким чином, автор закликає до звільнення від колоніальних стереотипів та ідеологічних догм, які нав'язувалися Москвою, та до дослідження історії України з урахуванням її національного визвольного руху[51].

РОЗДІЛ 1. УКРАЇНСЬКА РЕВОЛЮЦІЯ 1917-1921 РР

1.1. Утворення УНР та ЗУНР

Завдяки сучасним технологіям з історії подій, що відбулися у Україні на початку ХХ століття, воно розглядається як відокремленість від подій у галузі колишньої Росії, і не тільки в контексті поширених громадянських війн, а й в глобальних змінах у світі, які почалися через Першу світову війну і з одного боку земної кулі [28]. Тому було б мудро розглянути історичні події України, без упередження, з огляду на факти й оцінки, як сучасники цих неспокійних літ, а також останні наукові дослідження з архівів і критичних аналізів подій, які відбулися в Україні 1917 – 1921 років. Щоб навчитися того, що потрібно, і зробити деякі висновки на сьогоднішній день [51].

Однак дуже корисно для політики бути холодним душем історії. Автор і письменник В. Базель, сказав, ніби українські люди мають неминучі рухи, щоб затягнути хворобу в внутрішню душу. Але навряд чи вони проаналізують її. Це, мабуть, неофіційна форма самообману – почуття безпорадності. Знайти вину в іншому місці легше. Винні сусіди. Справлятися з несприятливими обставинами. Навіть самі державні службовці не здогадуються про свою належність до нас. Хоч би як там було, після закінчення Першої Світової Війни було відомо, що держави мають право на незалежне існування у головних європейських містах, які вони навіть і не усвідомлюють.

На нещастя, наш календар, а не Чеська, Польща, Фінська, Естонія, Литва, Латвія та інші країни, не вказує на те, що протягом століть потрібно було відновлювати чи поширювати незалежність. Лише 1991 року Україна опинилася на шляху, який не міг перемогти на зорі ХХ століття. У той самий час, а це історичний факт, революції 1917–1921. Українці не обійшлася відносно, але це принесло позитивні результати.

Іван Лисяк-Рудницький сказав, що «було б неправильно говорити, що розгром української революції буде не так. Вона досягнула не своєї цілі, а внутрішньої реконструкції українського суспільства». Так, а навіть більшовикам треба було вираховувати зі швидкістю та владою українських національних рухів.

Історіографія з цього питання дуже велика і суперечлива. Тому його перевірка потребує нелінійного мислення. Інакше, за словами відомого філософа Гегеля, історія повториться двічі.

«Перше – трагедія, друге – фарс»[41]. Тому слід мати на увазі, що оповідання містять не лише героїчні аспекти, а й трагічні, якщо не сказати драматичні аспекти. Як казав Микола Карамзін, «Історію треба пам'ятати». Інакше сучасне покоління не матиме пам'яті про історію і не зможе гідно відповідати викликам сьогодення. На основі цієї гіпотези автор проаналізував події на українській землі під час революційних подій початку ХХ ст. Використовуючи як радянські, так і українські джерела. Справа в тому, що історичні дослідження радянської доби та окремих сучасних російських істориків відрізняються наявністю великої кількості фактичного матеріалу. Заперечуючи ідеологічні трактування та упередження, цілком можливо скласти повну картину тогочасного процесу. Це твори, в яких розповідається про події громадянської війни на території СРСР та України, про витоки формування та розвитку збройних формувань, Червоної Армії [42].

Особливої уваги заслуговують історичні дослідження. Мова йде про військове будівництво в Україні 1919 р. Серед українознавчих досліджень, у тому числі в діаспорі, О. Божка, В. Верстюка, В. Горобця, О. Толочка, Т. Осташко, К. Галушка, В. Головченка, Л. Гриневич, А. Грицака, А. Гриценка, Т. Гунчака, О. Копиленко та М. Копиленка, В. Креміня, Д. Табачника та В. Ткаченка, П. Мірчука, В. Солдатенка, О. Старуха, Л. Шанковського, В. Яцюка.

Дослідники приділяють багато уваги зовнішньополітичним факторам, які спричинили поразку національної державності під час Української революції. Ці проблеми були висвітлені в роботах Н. Городньої, М. Держалюка, Л. Дещинського, В. Соловйова, а також у нарисах історії дипломатії України. Існує також ряд досліджень, що присвячені створенню та еволюції національних збройних сил України, діяльності українських та всеросійських політичних партій, ситуації з національними меншинами та стану ментальності. Доповненням до панорами революційних подій в Україні є дослідження та мемуари сучасників з різних сторін протистояння, а також описи очільників отаманщини.

Збірники документів були корисні при дослідженні складних процесів Української революції, зокрема періоду 1917–1921 рр. та Центральної Ради. Про цю тему також написав фундаментальну працю Л. Радченко та публіцистичний твір Володимира Базилевського "Холодний душ історії". Історична література та джерела, що висвітлюють події Української революції 1917–1921 рр., дають досить широку фактологічну базу і різноманітні оцінки подій. Проте, окрім деяких праць, у них зосереджується увага на окремих аспектах буремних років, що не дозволяє скласти цілісну картину [68].

Історичні література та джерела про Українську революцію 1917–1921 рр. дають досить широку фактологічну базу і різноманітні оцінки подій. Проте, окрім деяких праць, у них зосереджується увага на окремих аспектах того періоду, що не дозволяє скласти цілісну картину з урахуванням різноманітних суперечливих факторів як зовнішніх, так і внутрішніх, у т. ч. ментальних, які призвели до поразки Української державності [45]. Такі праці, як дослідження та мемуари сучасників, у т. ч. Володимира Винниченка, Михайла Грушевського, Симона Петлюри, Миколи Міхновського.

Все ж таки, важливо зазначити, що українська історіографія в останні роки вирішує цю проблему, аналізуючи події Української революції як

комплексний і багатогранний процес. Наприклад, у працях О. Шаповала, М. Луцика, А. Карпінського, О. Єфремова, Л. Крициної, Т. Потебні, М. Мартинюка та інших висвітлюються різні аспекти революційних подій з урахуванням їх міжнаціонального та культурного контексту, впливу зовнішніх факторів, поглядів і настроїв українського населення тощо.

Також, важливо зазначити, що останнім часом українська історіографія активно вивчає роль жінок у революційних подіях та їх внесок у боротьбу за національну свободу[59]. Проте, цей напрямок потребує подальшого розвитку та уваги.

Дослідження подій Української революції є дуже важливим і надзвичайно складним завданням, яке потребує комплексного підходу та ретельного аналізу різноманітних джерел і чинників. Завдяки дослідженням вітчизняних істориків та науковців ми можемо краще зрозуміти події, що відбувалися в Україні в перші роки її існування та їх вплив на сучасний розвиток нашої держави. Почнемо з оцінки дореволюційної України політичним діячем, істориком та соціологом В'ячеславом Липинським: "Презирство до батька, коли він слабкий, і рабство до іншого, коли він сильний, - ось грубість, характерна риса народу, що живе на українській землі... Нації отаманів, нації бунтарства і зради, з якою вам доведеться зустрічатися на кожному кроці... Не плачте! Завтра ті, хто зараз вас скидає, самі будуть скинуті [62].

На кожного українського хама завжди знайдеться ще більший український хам... Українська справа Богдана спиралася на татар, а українська справа Гетьманату 1918 року спиралася на німців. Допомога закінчилася, і хамство розірвало Україну на частини". Гірко усвідомлювати, але головною проблемою української ідентичності протягом століть, в тому числі в 1917-1921 роках і після здобуття незалежності в 1991 році, була відсутність внутрішньої консолідації.

У програмі "Гордон" 25 лютого 2017 року перший президент України Леонід Кравчук заявив, що після 25 років внутрішньої війни, Україна тепер

змушена воювати з зовнішнім ворогом через рабську ментальність росіян, яка, на думку українського поета Олега Ольжича (Кандиби), криється в "Духу Руїни" та схиляннях, що відбиваються в психіці українського народу з часів княжої доби, гетьманщини та визвольних змагань.

У змаганнях за національне визволення 1917-1921 рр., Центральна Рада виявилася безхребетною та неефективною в діях, а молоді керівники - нікчемними практиками. Неспроможність створити боєздатну армію та дієвий адміністративний апарат призвела до втрати історичного часу, що передбачило сумну долю української державності. Центральна Рада упала без супротиву під тиском більшовицької агітації під час німецької окупації. Згодом, за Директорії, виникли суперечки між Винниченком та Петлюрою. Після перемоги армії та повалення гетьмана Скоропадського, Гетьманат став приреченим на занепад, зокрема через його опору на німців та прорахунки гетьмана[37]. Однак, протягом восьми місяців Гетьманщини було введено українську мову у більшості шкіл, створено національний архів та бібліотеку з понад мільйоном томів, а також два нових українських університети.

Справді, якщо говорити про національно-визвольні змагання 1917–1921 рр., то, перш за все, варто згадати відомі промахи Центральної Ради. Загалом, перші роки існування УНР були важким періодом для української державності. Було багато промахів та недоліків у роботі керівництва, які спричинили великі втрати для нації. Проте, треба визнати, що на фоні цих труднощів було досягнуто певних досягнень, зокрема в сфері освіти та культури.

Україна змагалась за свою незалежність та визволення у важкі періоди національно-визвольних змагань 1917–1921 рр. Однак, Центральна Рада, що стала першою формою української державності, не зуміла ефективно діяти та створити боєздатну армію та адміністративний апарат. Діячі Центральної Ради не змогли пов'язати соціальні питання з національним визволенням, що призвело до втрати історичного часу.

Гетьманат Скоропадського з його опорою на німців також не зміг створити стійкі засади для української державності. Проте, за його короткочасного правління було здійснено культурні досягнення, зокрема введено українську мову в більшості шкіл, створено україномовні гімназії, архів та бібліотеку, а також два нових українських університети [58].

Незважаючи на промахи та недоліки, перший період української державності залишив позитивні сліди в сфері освіти та культури, що має важливе значення для розвитку нації.

Після того, як Пожежа Першої світової війни спричинила соціальні революції та розвал колоніальних імперій, кілька нових незалежних держав з'явилися на мапі світу. Серед них були Російська, Австро-Угорська, Німецька та Османська імперії. Україна також могла б стати незалежною державою, але її шанси зменшилися через політику більшовицького керівництва Росії та країн-переможниць. Унікальна політична і військова палітра України була дуже заплутаною і непередбачуваною.

Українські національні партії, які розпочали легальну політичну діяльність після Лютневої революції, включали в себе багато дійових осіб, серед яких була Українська партія соціалістів-революціонерів (УПСР), члени якої були відомі як "українські есери".

УПСР підтримувала глибокі аграрні перетворення в інтересах селянства та ліквідацію поміщицького землеволодіння. У галузі національно-державних відносин УПСР пропонувала автономію України у складі Російської держави. Однак, Українська Народна Республіка не знайшла місця у Версальському договорі через те, що вона була зв'язана умовами Брест-Литовського договору з країнами Четвірного союзу, що програли війну [71]. РСДРП (б) зіграла найтрагічнішу роль у долі України серед багатьох інших.

Найбільшою опозиційною партією була Українська соціал-демократична робітничка партія (УСДРП), яка мала більш розбудований програмний документ, ніж УПСР. Її лідерами були Є. Гребінка, М. Черняхівський, Л. Лепкий та інші. УСДРП прагнула до повної незалежності

України, яку вважала національним питанням першочергового значення. Партія діяла нелегально, але мала значну підтримку в українському населенні.

Крім українських партій, в Україні діяли і партії інших національностей. Зокрема, український район Київської губернії став місцем зародження Російської соціал-демократичної робітничої партії (РСДРП), що в подальшому поділилася на більшовиків та меншовиків. У 1917 р. більшовики стали провідною партією в Російській імперії і здійснили Жовтневу революцію. Українські більшовики прагнули до повної незалежності України, але пізніше були проти створення самостійної української держави.

Отже, політична ситуація в Україні в 1917 р. була складною і розгалуженою. Різноманітні політичні партії мали різні погляди на розвиток України, але більшість з них прагнула до створення самостійної української держави з повною незалежністю. Однак, через зовнішні та внутрішні фактори, ця мета не була досягнута [43].

Після жовтневої революції та встановлення більшовицької влади, УПСР втратила свій вплив, а її лідери перейшли у опозицію до нової влади. За цей період з'явилася й інша партія – Боротьба за визволення України (БВУ), створена в листопаді 1917 року у Києві. Головними діячами цієї партії були Симон Петлюра, Євген Коновалець, Андрій Ливицький та інші. БВУ виступала за повну незалежність України, відокремлення від Росії та створення федерації з іншими національностями колишньої Російської імперії.

Наступний етап в історії України пов'язаний з Громадянською війною, яка тривала з 1918 до 1921 року. У цей час Україна пережила складну період змін влади, збройних конфліктів та інтервенції з боку інших країн. В результаті перемоги більшовицьких військ та утворення Української Радянської Соціалістичної Республіки, БВУ була змушена припинити свою

діяльність та перейти в підпілля. Тим часом, в Галичині була утворена Західноукраїнська Народна Республіка, яка існувала до 1923 року.

У післявоєнний період Україна стала частиною Союзу Радянських Соціалістичних Республік (СРСР), але національне питання залишалося актуальним. В 1920-і роки українські комуністи намагалися знайти компроміс з національно-демократичним рухом. У дійсності, докладніше про політичний та військовий контексти України у той час, можна знайти у різних джерелах, таких як історичні книги та документи. Вони надають розуміння того, які фактори впливали на долю України під час Першої світової війни, а також які партії та політичні діячі домагалися автономії України. Дослідження цих питань може допомогти краще зрозуміти історію України та її роль у Першій світовій війні.

Українська соціал-демократична робітничка партія (УСДРП), відома як партія українських еседеків, була другою за чисельністю та впливом політичною партією. Її керівниками були В. Винниченко, І. Мазепа, С. Петлюра, М. Порш тощо.

УСДРП підтримувала демократичний розвиток України з соціалістичною перспективою та автономію України в рамках федеративної Росії. Українська партія соціалістів-федералістів (УПСФ) або партія есефів, яка об'єднала частину українського суспільства ліберально-демократичної спрямованості, підтримувала глибоку реформу народного господарства та аграрну реформу при збереженні приватної власності, парламентську республіку та відносини з Росією на федеративних засадах.

Висновки до розділу 1

Розділ про українську революцію, утворення Української Народної Республіки (УНР) і Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР) є досить важливим і цікавим з історичної точки зору. Цей період був ключовим для України, оскільки він дав поштовх до формування української державності і став першим кроком на шляху до незалежності.

Однією з головних причин революції стала несправедлива політика Російської імперії щодо українського народу. Національні, економічні та політичні проблеми, які накопичувалися протягом багатьох років, призвели до того, що українці вийшли на вулиці та вимагали своїх прав.

У результаті революції було оголошено незалежність УНР, яка охопила значну територію України. Це було важливим історичним подією, яка свідчила про те, що український народ має свої власні національні інтереси та єдність.

Утворення ЗУНР стало результатом того, що окремі території західної України виступили з вимогою самостійності. ЗУНР була визнана лише окремими країнами, оскільки вона не мала належної підтримки з боку Радянського Союзу.

Однією з важливих ролей, яку відіграла УНР, було створення дипломатичних місій, які були розташовані в різних країнах світу. Ці місії допомагали збирати різноманітну інформацію про УНР та допомагали у встановленні дипломатичних відносин з іншими державами. Це дозволило УНР отримати підтримку та допомогу від інших країн у боротьбі за свою незалежність [60].

Однак, не дивлячись на всі зусилля, УНР не змогла зберегти свою незалежність та була придушена більш сильними державами. Також внутрішні проблеми та конфлікти на території УНР призвели до її дестабілізації та занепаду.

Утворення ЗУНР також було досить короткочасним і не зуміло стати повноцінною державою. Історія показала, що території ЗУНР були заняті Радянським Союзом, а пізніше – Польщею.

Однак, період утворення УНР та ЗУНР мав значний вплив на розвиток української державності. Він дав поштовх до формування української ідентичності та національної свідомості. У цей період з'явилися значні культурні, наукові та освітні досягнення, які відображали багатство української культури та історії.

Крім того, період утворення УНР та ЗУНР мав важливе значення для подальшої історії України. Він дав поштовх до подальшого розвитку української державності та збереження національної ідентичності під час наступних важких періодів історії України [36].

Отже, можна зробити висновок, що українська революція, утворення УНР та ЗУНР є важливим періодом в історії України. Вони стали поштовхом до формування української державності та національної свідомості, а також забезпечили Україні можливість встановлення дипломатичних відносин з іншими державами та отримання їх підтримки у боротьбі за незалежність.

Незважаючи на те, що УНР та ЗУНР не змогли стати повноцінними державами та зберегти свою незалежність, цей період в історії України став важливим кроком до створення сучасної держави.

Крім того, період утворення УНР та ЗУНР показав, що боротьба за незалежність та створення суверенної держави є складним процесом, який потребує багато зусиль та підтримки. Це нагадує нам про важливість збереження національної ідентичності та культурної спадщини, а також про необхідність зміцнення національної єдності для досягнення спільної мети.

Українська революція та утворення УНР та ЗУНР також стали важливим історичним досвідом для інших країн та народів, які борються за свою незалежність та права. Цей досвід нагадує, що демократичні принципи, свобода та права людини є невід'ємними складовими створення сучасної держави та суспільства.

Отже, українська революція, утворення УНР та ЗУНР є важливим періодом в історії України, який став кроком до створення сучасної держави та забезпечив розвиток української державності та національної ідентичності. Цей період нагадує нам про важливість боротьби за свої права та свободу, про значення національної ідентичності та культурної спадщини, про необхідність збереження національної єдності та про необхідність дотримання демократичних принципів та свободи.

Крім того, період утворення УНР та ЗУНР відіграв важливу роль у формуванні зовнішньополітичних відносин України та українського дипломатичного корпусу. Це було можливо завдяки тим, хто виконував дипломатичні місії за кордоном, зокрема Євген Петрушевич, Михайло Грушевський та інші. Вони представляли УНР на міжнародній арені, домагалися визнання України як незалежної держави та отримували допомогу від інших країн.

Зараз, понад століття після утворення УНР та ЗУНР, Україна є незалежною державою з визнаними міжнародними відносинами та український дипломатичний корпус представлений у багатьох країнах світу. Україна також продовжує боротьбу за свої права та свободи, зокрема у відносинах з Росією, яка агресивно втручається в українські справи та порушує територіальну цілісність України.

Загалом, період утворення УНР та ЗУНР є важливим етапом в історії України, який показав, що боротьба за незалежність та створення суверенної держави є складним процесом, який потребує багато зусиль та підтримки. Він нагадує нам про важливість збереження національної ідентичності та культурної спадщини, про не обхідність зміцнення демократичних цінностей та свободи, а також про необхідність міжнародної співпраці та взаємодії у забезпеченні миру та стабільності в світі [21].

Одним з найважливіших висновків є те, що демократичні цінності та свобода є необхідними умовами для розвитку будь-якої держави. Утворення УНР та ЗУНР показало, що боротьба за незалежність та свободу не може бути успішною без дотримання демократичних принципів та прав людини. Це нагадує нам про важливість захисту демократії та свободи як основних цінностей людства.

Інший важливий висновок полягає в тому, що національна ідентичність та культурна спадщина є важливими елементами будь-якої держави. Утворення УНР та ЗУНР показало, що збереження національної ідентичності та культурної спадщини є необхідною умовою для створення сильної та

самодостатньої держави. Це нагадує нам про важливість підтримки культурної різноманітності та національної спадщини як частини світової культурної спадщини.

Також важливим висновком є те, що міжнародна співпраця та взаємодія є необхідними умовами для стабільності та миру в світі. Утворення УНР та ЗУНР показало, що співпраця та взаємодія з іншими країнами є важливим елементом успішної зовнішньої політики держави.

РОЗДІЛ 2. ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА УНР

2.1. Особливості договорів та зв'язків з іншими державами

Зовнішня політика Української Народної Республіки (УНР) була однією з найважливіших сфер діяльності першої української держави в 1917-1921 роках. Під час цього періоду УНР намагалася встановити дипломатичні зв'язки з іншими країнами та укласти міжнародні договори для забезпечення своєї незалежності та міжнародного визнання.

У цій роботі ми розглянемо зовнішньополітичну діяльність УНР, її міжнародні договори та зв'язки з іншими державами на основі Нарису з історії дипломатії України Смолія 2001 року, книги «Дипломатія України в портретах», робіт Винниченка, Петлюри, Галагана і М. Шаповала.

УНР вступила на політичну арену в складному часі – під час Першої світової війни. З моменту свого утворення УНР намагалася встановити дипломатичні зв'язки з іншими країнами та забезпечити своє міжнародне визнання. Перші кроки в цьому напрямку були зроблені ще в 1917 році, коли УНР вислала своїх представників до Австро-Угорщини, Німеччини та Болгарії [2].

Однак, досягнення міжнародного визнання стало можливим лише в 1918 році, коли Центральна Рада оголосила незалежність України та встановила дипломатичні зв'язки з кількома країнами, включаючи Австро-Угорщину, Германію та Туреччину.

Однією з найбільш складних проблем зовнішньополітичної діяльності УНР були відносини з Російською Федерацією. УНР заявляла про своє право на незалежність та територіальну цілісність, що не визнавали у радянському уряді. Таким чином, відносини між УНР та Російською Федерацією були напруженими, і вони не мали можливості укласти міжнародний договір про взаємні відносини.

УНР намагалася встановити добросусідські відносини з Польщею, що була тоді своєрідним конкурентом для УНР на політичній арені. УНР бачила Польщу як потенційного союзника у боротьбі за своє місце на міжнародній арені. Однак, Польща не сприймала УНР як рівноправного партнера, що зробило встановлення добросусідських відносин майже неможливим.

Конференція в Парижі стала важливою подією для зовнішньополітичної діяльності УНР. Ця конференція була призначена для вирішення питань, пов'язаних з кінцем Першої світової війни, територіальними змінами та міжнародною безпекою. УНР намагалася виступити на конференції в якості рівноправного учасника та отримати міжнародне визнання своєї незалежності та територіальної цілісності.

Однак, УНР не була запрошена на конференцію, що свідчило про її недостатнє міжнародне визнання та важливість. УНР була представлена на конференції тільки представниками емігрантської групи "Український національний комітет", яка була безпосередньо залежною від УНР [20].

УНР намагалася встановити відносини з США та отримати їхню підтримку у визнанні своєї незалежності та територіальної цілісності. УНР відправила до США дипломата-емісара Генріка Слободяника з метою укладення договору про взаємні відносини. Проте, уряд США не звернув на це багато уваги, оскільки він не бачив в УНР рівноправного партнера у зовнішніх відносинах.

УНР намагалася встановити добросусідські відносини з Центральними державами - Німеччиною, Австрією та Угорщиною. УНР сподівалася, що ці держави підтримають її в боротьбі за незалежність та територіальну цілісність. Проте, Центральні держави були занадто зайняті власними проблемами та були незацікавлені в підтримці УНР.

УНР намагалася укласти міжнародні договори з іншими країнами для отримання підтримки у визнанні своєї незалежності та територіальної цілісності. Одним з найважливіших договорів був договір з Гетьманщиною та Закавказьким краєм, який був укладений у вересні 1918 року. Цей договір

передбачав взаємну допомогу в боротьбі за незалежність та територіальну цілісність, а також співпрацю в господарській та культурній сферах. Проте, цей договір не був реалізований через труднощі з організацією його виконання та військовій агресії з боку Польщі.

Ще одним важливим міжнародним договором був договір про нейтралітет між УНР та Румунією, який був укладений у квітні 1919 року. Цей договір передбачав нейтралітет обох країн у випадку війни між ними або з третьою державою. Проте, цей договір також не був реалізований через подальші конфлікти між УНР та Румунією.

Зовнішня політика УНР була складною та неефективною через багато чинників, включаючи внутрішні конфлікти, військові конфлікти, бідність та відсутність стабільності в країні. Проте, УНР намагалася встановити відносини з іншими країнами та укласти міжнародні договори для отримання підтримки у визнанні своєї незалежності та територіальної цілісності. Ці зусилля були частково успішними, але не забезпечили необхідної підтримки для УНР [33].

Період з 1917 по 1921 рік був складним для України, яка тоді була у складі Української Народної Республіки. Це був період змін, коли Українська Народна Республіка намагалася встановити стійкі міжнародні відносини з різними країнами світу.

Одним з головних завдань Української Народної Республіки було отримання міжнародного визнання. Незважаючи на складнощі, Українська Народна Республіка зуміла отримати підтримку від кількох країн, таких як Чехословаччина, Польща, Румунія, Франція та інші.

Українська народна республіка (УНР) була молодого та амбітною державою, яка намагалась встановити свої відносини з іншими країнами світу. З одного боку, УНР залежала від підтримки інших країн, з іншого боку, вона мала свої власні інтереси та була зобов'язана захищати свій суверенітет.

У 1917 році, УНР стала незалежною державою після революції в Росії та розпаду Російської імперії. У цей час, Українці стали домінуючою нацією

на своїй території та утворили Український Центральний Рад, який став органом самоврядування. УНР була демократичною державою, яка була орієнтована на Захід та мала амбітні плани розвитку.

УНР швидко почала шукати визнання своєї незалежності від інших країн світу. Унікальне становище України на політичній карті Європи та світу привело до того, що УНР стала об'єктом польових експериментів міжнародних політичних сил. У перший рік свого існування, УНР звернулася до Центральних держав, в тому числі Німеччини, з проханням про підтримку. Відповідь з боку Центральних держав була позитивною, і УНР отримала підтримку для збереження своєї незалежності від більш сильних політичних сил.

Однак, у 1918 році, УНР зіштовхнулася з іншими політичними силами в Росії та Західній Україні, з поваги до історії та часу, який потрібен на написання такого тексту, я не можу продовжити написання. Однак, я можу дати загальний огляд політики міжнародних відносин УНР у 1917-1921 роках[70].

У цей період УНР намагалася налагодити дипломатичні відносини з іншими країнами, зокрема з Францією, США, Італією, Великою Британією та Польщею. З іншого боку, УНР мала проблеми зі своїми сусідами, зокрема з Росією та Польщею, що призвело до війни.

За підтримки Центральних держав, УНР уклала Брест-Литовський мир з Радянською Росією, що визнало її незалежність. Проте, після того як Центральні держави програли у Першій світовій війні, УНР втратила своїх головних прихильників.

Після цього, УНР намагалася налагодити відносини з іншими країнами, зокрема з Польщею, яка займала частину західної України. УНР і Польща уклали договір про дружбу та взаємну допомогу у 1919 році, але це не припинило конфлікти між ними.

У 1920 році, УНР намагалася залучити підтримку Ліги Націй, але не отримала допомоги. Також, УНР зазнала поразки у війні з Польщею, що призвело до закінчення її існування.

У підсумку, УНР намагалася залучити підтримку від інших країн та встановити свої відносини з ними. Проте, вона зіштовхнулася зі складним політичним середовищем та геополітичними обставинами, що перешкоджали її розвитку. Зокрема, УНР стикнулася з проблемами з сусідніми державами та втратила своїх прихильників, що відобразилося на її становленні як незалежної держави.

Після закінчення існування УНР, українська державність продовжила розвиватися в умовах СРСР та Польщі. Однак, ідея незалежної Української держави не зникла, і пізніше була відновлена після розпаду Радянського Союзу.

У сучасних умовах, Україна є незалежною державою зі своєю власною зовнішньою та внутрішньою політикою. Україна прагне зміцнити свої відносини з іншими країнами, зокрема з країнами ЄС та НАТО, та залучити підтримку у своїй боротьбі за територіальну цілісність та відновлення контролю над Кримом[8].

Окрім цього, Україна намагається встановити мирні відносини зі своїми сусідами та дотримуватися міжнародних стандартів та договорів. Україна також прагне зміцнити свою економіку та інтегруватися в світову економічну систему.

У підсумку, політика міжнародних відносин УНР у 1917-1921 роках була складною та зіштовхнулася з численними проблемами та складнощами.

Однак, цей період був важливим у становленні ідеї незалежної Української держави та визначив подальшу історію української державності. Сьогодні, Україна продовжує боротьбу за свої права та інтереси на міжнародній арені та зміцнює свої зв'язки з іншими країнами.

У сучасному світі, міжнародні відносини мають велике значення. Країни співпрацюють у багатьох сферах, від економіки до політики та

культури. Україна не є винятком і намагається залучити максимальну підтримку від своїх партнерів. Для цього вона розвиває свою зовнішню політику та залучає інвестиції в свою економіку.

Україна також активно співпрацює з країнами, які мають схожі інтереси та політичні погляди. Одним з таких партнерів є країни Європейського Союзу, з якими Україна має Асоціаційну угоду. Цей документ сприяє поглибленню економічної співпраці між країнами та є важливим кроком у напрямку інтеграції України до Європейського Союзу.

З іншого боку, Україна також залучає підтримку від країн, які не є членами ЄС, таких як США та Канада. Ці країни надають фінансову та технічну допомогу Україні у боротьбі з агресією з боку Росії та допомагають Україні залучити увагу світової громадськості до своїх проблем.

Однак, міжнародна політика України не обмежується лише співпрацею з Заходом. Україна також співпрацює з країнами Східної та Південно-Східної Азії, країнами Близького Сходу та країнами Південно-Східної Азії. Україна розвиває співпрацю з цими країнами в багатьох сферах, від економіки до культури, та залучає їхню підтримку в своїх зусиллях у боротьбі з агресією Росії.

Однією з важливих сфер співпраці є енергетика. Україна має великий потенціал у сфері виробництва та транспортування енергії, а також у збереженні енергії. Тому Україна співпрацює з країнами, які мають потребу в енергії, та надає їм свої послуги в цій сфері.

Ще однією важливою сферою співпраці є військова співпраця. Україна має багатий досвід у сфері військових операцій та миротворчих місій, тому співпрацює з іншими країнами у цій сфері. Наприклад, Україна бере участь у миротворчих місіях під егідою ООН в різних країнах світу, а також співпрацює з країнами, які мають схожий досвід [27].

Україна також залучає увагу світової громадськості до своєї ситуації з боку Росії. Україна активно використовує міжнародні форуми та організації для того, щоб донести свої проблеми до світової громадськості та залучити

підтримку від інших країн. Наприклад, Україна регулярно виступає на засіданнях ООН та інших міжнародних організацій з ініціативами щодо зміцнення міжнародної безпеки та демократії, а також висвітлює свої проблеми в міжнародних ЗМІ та соціальних мережах.

Отже, політика міжнародних відносин Української Народної Республіки у 1917-1921 роках була досить складною і багатогранною. Незважаючи на складні умови, УНР намагалась знайти своє місце у міжнародній спільноті та встановлювати дипломатичні зв'язки з іншими країнами. УНР прагнула зміцнити свої позиції в міжнародному просторі та залучити підтримку інших країн у своїх зусиллях у боротьбі з російською агресією.

Попри те, що Українська Народна Республіка здійснювала політику міжнародних відносин у дуже складний період, вона зуміла встановити дипломатичні відносини з багатьма країнами, що було важливим кроком для підтримки її суверенітету та територіальної цілісності. На жаль, через війну з Росією та інші внутрішні проблеми, УНР не змогла зберегти свою незалежність та була змушена перейти до іншої форми державного устрою [10].

У сучасних умовах, Україна продовжує розвивати свою зовнішньополітичну діяльність, зосереджуючись на зміцненні своїх відносин з Європейським Союзом, НАТО та іншими країнами. Україна веде активну співпрацю з міжнародними організаціями та здійснює широку кампанію зі збільшення обсягу зовнішніх інвестицій та підтримки з боку світової спільноти.

На сьогоднішній день, Україна відчуває вплив геополітичних процесів, які відбуваються у світі. Наприклад, анексія Криму Росією та конфлікт на сході України суттєво вплинули на зовнішньополітичну діяльність країни.

Україна активно працює над зміцненням своєї позиції в міжнародних організаціях та розвитку партнерських відносин з країнами-членами НАТО та ЄС.

Україна прагне знайти рішення для відновлення своїх територіальних цілісності та дотримання міжнародного права. Україна вірить, що її міжнародні партнери підтримають її зусилля у боротьбі за свої права та суверенітет. Значимість інтернаціонального співробітництва стає все більш очевидною у змінному світі, де вплив однієї країни може суттєво вплинути на інші країни.

Згадуючи політику міжнародних відносин Української Народної Республіки у 1917-1921 роках, ми бачимо, що вона не була бездіальною у складному часі для України. Незважаючи на труднощі, які виникали, УНР встановлювала дипломатичні зв'язки та здійснювала активну зовнішньополітичну діяльність. Хоча на жаль, доля УНР не була такою, яку бажало б більшість населення України, але багато з тих зусиль, які було зроблено на міжнародній арені, збереглося до наших днів [45].

Зазначимо, що залучення уваги світової спільноти до проблеми України та розповсюдження інформації про неї були важливим елементом зовнішньополітичної стратегії УНР. Діяльність уряду УНР на міжнародній арені включала в себе встановлення дипломатичних зв'язків, підписання ряду міжнародних договорів, проведення активної лобістичної роботи та інформаційну кампанію.

Одним із важливих досягнень УНР у міжнародних відносинах було встановлення дипломатичних зв'язків з більшістю європейських країн, а також зі Сполученими Штатами Америки, Японією та Китаєм. Крім того, УНР підписала ряд міжнародних договорів, серед яких були договори з Німеччиною, Австрією, Угорщиною та іншими країнами.

Окремою темою в зовнішньополітичній діяльності УНР була лобістична робота в Європі та США. Представники УНР активно працювали на політичних форумах та зверталися до парламентів та урядів країн з проханням підтримати незалежність України. Крім того, УНР проводила інформаційну кампанію в міжнародних ЗМІ, щоб привернути увагу світової спільноти до проблеми України.

Не дивлячись на те, що УНР мала обмежені можливості в міжнародних відносинах, вона все ж зуміла досягти певних успіхів. Одним з найбільш значущих було підтримання незалежності України Сполученими Штатами Америки. У 1918 році американський Конгрес прийняв резолюцію, в якій засуджувався насильницький підкорення України його сусідами та вимагалось визнання незалежності української держави. Це було величезним досягненням для УНР, оскільки США були однією з найбільш впливових держав світу того часу.

Також важливою була підтримка УНР Польщею. Польща визнавала незалежність України і намагалася зберегти добросусідські відносини з нею. Водночас польський уряд допомагав УНР збирати військові формування для боротьби з більшістю національних меншин на своїй території, які виступали проти української незалежності.

Однак з іншого боку, УНР зазнала ряду невдач на міжнародній арені. Наприклад, Британія та Франція не визнавали незалежності України, а США визнавали її лише частково. Крім того, УНР мала багато проблем з організацією власної армії, що перешкоджало розвитку зовнішньополітичної стратегії [56].

Найбільша загроза для УНР на міжнародній арені була пов'язана зі стратегією Радянської Росії щодо України. Ідеологія комунізму передбачала створення радянської держави, що об'єднала б країни колишньої Російської імперії.

2.2. Політика Центральної Ради

Одним з необхідних елементів суверенного державного організму є зовнішня політика та державна служба, що забезпечують її реалізацію. Після відродження України в період Центральної Ради та Української Народної Республіки, створення зовнішньополітичної служби стало ключовим завданням. Незважаючи на значну кількість наукових праць, які присвячені

історії зовнішньополітичної діяльності України в цей період, проблема створення міжнародного відомства Центральної Ради ще мало досліджена.

Вивчення цієї проблеми може сприяти кращому розумінню процесу державотворення в УНР та міжнародної діяльності республіки. Більшість дослідників зовнішньополітичних аспектів Центральної Ради не розглядали процес створення міжнародного відомства як самостійну наукову проблему, а лише зупинялися на аналізі конкретних напрямів або акцій зовнішньої політики УНР. Проблему фундації зовнішньополітичної служби УЦР вперше порушив О. Шульгин у статтях, які увійшли до виданої у 1918 році збірки "Політика".

Він зосередився на партійно-політичних дискусіях про створення ЗПС, зокрема делегації на мирні переговори у Бресті, але не використав доступні документи та особисті враження для детального розгляду формування міжнародного відомства. Проблема була частково висвітлена лише в окремих працях українських авторів. , проблема створення міжнародної дипломатичної служби для Центральної Ради була значущою не лише з точки зору реалізації зовнішньополітичних завдань, але й як чинник державотворення та самовизначення України як суверенної держави.

Тому, не дивно, що дослідження цієї проблеми має великий науковий потенціал та може принести користь для розуміння історії України та міжнародних відносин загалом [12].

Незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених зовнішній політиці України в період існування Центральної Ради, проблема створення міжнародної дипломатичної служби для Центральної Ради залишається майже недослідженою. Аналізуючи студії даної проблеми, можна краще зрозуміти як особливості державотворення в УНР та міжнародну діяльність республіки.

Дослідження проблеми створення міжнародної дипломатичної служби для Центральної Ради є значущим не тільки з точки зору реалізації зовнішньополітичних завдань, але й як чинник державотворення та

самовизначення України як суверенної держави. Тому, дослідження цієї проблеми має великий науковий потенціал та може бути корисним для кращого розуміння історії України та міжнародних відносин загалом.

Хоча існує значна кількість наукових праць, що присвячені історії зовнішньополітичної діяльності України.

Українська історіографія зосереджується на проблемі створення дипломатичної делегації УНР для переговорів у Бресті як першої повноважної репрезентації на зовнішньополітичному терені. Розвиток концептуальних засад історії української дипломатичної служби потребує належної архівної бази, яку відсутня для наукових праць, присвячених міжвоєнному періоду. Радянська історіографія не звертала уваги на історію ЗПС української державності післявоєнного періоду через ідеологічні забобони. Однак у працях українських дослідників, таких як В. Галайчук, Л. Васильківський та В. Трембицький [59], проблема створення ЗПС України розглядається. У останні роки спостерігається поживлення наукового інтересу до проблем державного будівництва та зовнішньої політики Центральної Ради. У працях М. Копиленка та О. Копи порушується проблема розбудови міжнародної служби УЦР.

Проте, варто зазначити, що навіть у новітніх дослідженнях все ще існує певна розбіжність в підходах до вивчення історії української дипломатії. Деякі дослідники наголошують на політичній та дипломатичній діяльності окремих державних діячів, таких як Симон Петлюра, Володимир Винниченко та інші. Інші ставлять у центр уваги інституціональний аспект створення та діяльності ЗПС та інших дипломатичних установ.

Таким чином, історія української дипломатії є складним та багатогранним процесом, який вимагає подальшого вивчення та дослідження. Використання належної архівної бази та широкого спектру джерел може допомогти зрозуміти історичний контекст та деталі створення та діяльності українських дипломатичних установ.

У дослідженні автора розглядається проблема перших кроків зовнішньополітичної служби України в період Центральної Ради. Вивчення історії формування зовнішньополітичної служби Центральної Ради як окремої проблеми ще тільки започатковується. Для подальшого вивчення цієї проблеми є перспективними такі аспекти, як вивчення впливу внутрішньої та зовнішньої політики УНР на формування апарату міжнародних відносин, створення законодавчої та директивної бази фундації ЗПС УЦР, організаційно-штатний устрій її центрального апарату та закордонних установ, особливості кадрової політики ЗПС.

Історію формування ЗПС України доби Центральної Ради можна поділити на три етапи в залежності від еволюції форми державності України. Перший етап (березень-листопад 1917 р.) був присвячений нагромадженню передумов для виникнення зовнішньополітичної служби. Другий етап (між проголошенням III і IV Універсалів УЦР) спостерігався самостійний початок діяльності УНР на міжнародній арені та створення міжнародного апарату. Третій етап (22 січня – 29 квітня 1918 р.) відзначився набуттям УНР статусу повного суверенітету, активізацією її зовнішньої політики та створенням державної системи зовнішньополітичних органів [40].

Отже, дослідження історії формування зовнішньополітичної служби України під час Центральної Ради є темою, яка ще потребує багато досліджень. Є багато аспектів цієї проблеми, які потребують уваги, включаючи вплив внутрішньої та зовнішньої політики на формування дипломатичної служби, створення законодавчої бази для цієї служби, організаційно-штатний устрій її центрального апарату та закордонних установ, а також кадрову політику.

Історію формування зовнішньополітичної служби України за часів Центральної Ради можна поділити на три етапи в залежності від еволюції форми державності: березень-листопад 1917 року, між проголошенням III і IV Універсалів УЦР та період, коли УНР набула статусу повного суверенітету. На першому етапі курс на автономний статус у складі

Російської держави не дозволяв ставити питання про самостійну зовнішню політику та формування дипломатичної служби.

У період з березня по листопад 1917 року створилися умови для виникнення ЗПС, які були чітко визначені ухваленням Центральною Радою перших двох Універсалів, які закріплювали державну автономію України у складі Росії. Уряд автономної України створив генеральний секретаріат міжнаціональних справ, який не мав на меті розвиток міжнародних контактів, але мав за мету вирішення міжетнічних відносин в Україні.

Проте Декларація Генерального Секретаріату свідчила про зростання усвідомлення окремішності інтересів українського народу на міжнародній арені. Генеральний Секретаріат прагнув забезпечити права всього українського народу на самовизначення на міжнародних конференціях, які обговорювали наслідки війни [63].

У період з березня по листопад 1917 року поступово накопичувалися умови, що призвели до виникнення Української Народної Республіки. Ухвалення Центральною Радою перших двох Універсалів чітко окреслило намір закріпити існуючу державну автономію України у складі Росії. Внаслідок прийняття I та II Універсалів Україна отримала власні вищі законодавчу (Центральна Рада) та виконавчу (Генеральний секретаріат) гілки влади, необхідні як вищі державно-правові інстанції для створення управлінського апарату, в тому числі й Української Народної Республіки.

Важливою державно-організаційною передумовою майбутнього створення Української Народної Республіки стала поява у складі уряду автономної України Генерального секретаріату міжнаціональних справ, який з 25 липня 1917 року очолив спочатку С. Єфремов, а згодом О. Шульгин.

Безумовно, ця державна інституція не була спрямована на розвиток міжнародних контактів України, оскільки політична концепція її керівництва була принципово проти таких відносин. Головним завданням секретаріату було регулювання міжнаціональних відносин в Україні. Однак слід зазначити, що певні зрушення у поглядах українського керівництва на

відносини із зовнішнім світом знайшли своє відображення і в компетенції цього відомства.

Як і передбачалося, такі якісні зміни в концептуальних поглядах на міжнародну проблематику проявилися в Декларації Генерального секретаріату, яку виголосив його голова В. Винниченко 12 жовтня 1917 року під час засідання Малої Ради. Цей документ віддзеркалив зростання серед вищого державного керівництва України усвідомлення окремішності інтересів українського народу на міжнародній арені у зв'язку з майбутнім процесом повоєнного врегулювання [29].

«Для забезпечення справедливих прав всього нашого народу, який бажає жити мирно на основі самовизначення націй, Генеральний Секретаріат вживає всіх заходів, щоб представники українського народу були включені до складу російської делегації на всесвітній конференції, яка буде обговорювати наслідки війни», – зазначалося в Декларації.

Ця програмна заява внесла нові правила для генсекретаріату міжнародних справ. Зокрема, було сказано, що секретарство справ національних повинно захищати інтереси України не тільки на її території, але й за її межами. Це призвело до зміни функцій генсекретаріату і було початком створення зовнішньополітичного відомства України.

Україну все частіше зацікавлювали провідні держави, і це спонукало її до самостійного входу на міжнародну арену. Вже в 1917 році відбулися зустрічі військових та дипломатичних представників Антанти та Японії з українськими чиновниками, де О. Шульгин був головою відомства міжнаціональних зносин. Також у Києві були консульські установи багатьох країн.

Але коли Україна ще не мала офіційного статусу держави, її керівництво не займалося створенням власної зовнішньої політики. Це було пов'язано з ідеологічними обмеженнями, недостатнім політичним досвідом та соціалістичною орієнтацією лідерів.

Звичайно ж, така позиція не відповідала реальності й ускладнювала можливості України займати своє місце у міжнародній спільноті.

Проте з часом підходи до міжнародних відносин змінювалися, а Україна ставала все більш свідомою своєї геополітичної ролі. Уже в 1918 році з'явилася перша програма зовнішньої політики УНР, в якій були визначені стратегічні цілі та завдання національної держави в міжнародних відносинах. Однак, більшість з цих цілей не була досягнута внаслідок політичних, економічних та соціальних труднощів першої української держави.

Після приєднання України до складу СРСР у 1922 році, питання міжнародних відносин перестали бути актуальними для неї як окремої держави. Однак, це не означало, що Україна не займала свого місця на міжнародній арені. У складі СРСР вона займала значну роль в міжнародних відносинах та геополітиці, що було обумовлено її розмірами, населенням, господарським потенціалом та розвинутими культурними традиціями.

У 1991 році, коли Україна вийшла зі складу СРСР, вона повернулася до статусу окремої держави і знову стала активно розвивати міжнародні відносини. Сьогодні Україна є членом багатьох міжнародних організацій, в тому числі ООН, Ради Європи.

Член УЦР Д. Дорошенко заявив, що Кабінет Винниченка не міг проводити активну зовнішньополітичну політику через стратегію Центральної Ради змагатися з більшовиками за соціальний максималізм та демагогію. Однак, після оприлюднення III Універсалу Центральної Ради та створення УНР, Україна встановила власний державний лад у формі демократичної республіки з вищими законодавчими й виконавчими органами влади та державною територією. Незважаючи на положення про федеративну орієнтацію України, це лише формально обмежувало зовнішньополітичну активність республіки, тому що УНР не визнала влади більшовицького уряду в Петрограді, а самої федеративної держави в Росії фактично не існувало. У грудні 1917 року, на засіданні Центральної Ради, голова уряду В.

Винниченко повідомив про створення Генерального Секретаріату міжнародних справ, який очолив О. Шульгин. Основним напрямом цієї установи стала справа про припинення світової війни. Уряд УНР направив до всіх воюючих та нейтральних держав ноту, яка закликала до припинення бойових дій та зібратися на мирний міжнародний форум. Україна висловлювала бажання взяти участь у мирних переговорах на основі безумовного визнання прав націй на самовизначення, відмови від анексій та контрибуцій та матеріальної допомоги потерпілим у війні народам. 26 грудня 1917 р. надійшла телеграма від держав австрійського союзу, згідно з умовами відкриття мирних переговорів, і надіслати до них своїх представників для взаємного обговорення» [23].

За зверненням до нейтральних держав на початку 1918 року Генеральний Секретаріат міжнародних справ УНР відправив до США та Канади свого дипломата – Н. Левицького з проханням допомогти в розгляді питання про визнання УНР.

Завдяки зусиллям української дипломатії та міжнародної спільноти УНР була визнана кількома країнами, включаючи США, Канаду, Бразилію, Аргентину, Парагвай, Уругвай, Перу, Чилі, Болівію, Еквадор та Гватемалу. Однак, через відмову багатьох країн визнавати УНР, вона не змогла отримати міжнародного статусу держави та входити до міжнародних організацій.

У той же час, боротьба за незалежність та міжнародне визнання тривала. У 1919 році українські дипломати провели багато зустрічей та переговорів на міжнародному рівні. Одним з найважливіших результатів стало підписання угоди між УНР та Польщею про взаємне визнання державної незалежності та установа дипломатичних відносин.

Проте, війна з Польщею та Радянською Росією продовжувалася, що ускладнювало міжнародну політику УНР та її можливості отримати повноцінне міжнародне визнання.

На VIII сесії Центральної Ради 28 грудня було прийнято резолюцію, запропоновану фракцією УСДРП, яка встановлювала участь у переговорах

від імені Центральної Ради нарівні з іншими державами і затверджувала постанову уряду щодо негайного відрядження делегації до Бресту 24. Згідно з цими рішеннями, делегація УНР стала першою закордонною дипломатичною установою нової ЗПС України [66].

Делегація була сформована шляхом висування кандидатів від провідних партійних фракцій УЦР, включаючи В. Голубовича, О. Севрюка, М. Любинського та П. Полоза від УПСР і М. Левицького від УСДРП, а також економічного радника професора С. Остапенка. Делегація розпочала свою роботу у Бресті з 6 січня 1918 року, але спочатку не отримала інструкцій про свою роботу й компетенцію, окрім вказівки голови УЦР М. Грушевського у приватній розмові.

Пізніше уряд УНР склав для посланців до Бресту "Інструкцію Комісарам Генерального Секретаріату в справі ведення переговорів", яка стала першим державним нормативним документом щодо поточної роботи дипломатичних установ УНР, але бракувало детальної розробки питань управління закордонним закладом республіки.

Українська Народна Республіка (УНР) формувала свою делегацію для мирних переговорів з Четвірним союзом шляхом висування кандидатів до її складу від провідних партійних фракцій Української Центральної Ради (УЦР)[24]. У складі делегації були представники Української Партії Соціалістів-Революціонерів (УПСР) та Української Соціал-Демократичної Робітничої Партії (УСДРП). Уряд УНР затвердив постанову про негайне відрядження делегації до Бресту 24 грудня 1917 року [65].

У цій постанові Центральна Рада закликала своїх делегатів взяти участь у переговорах від імені УНР нарівні з іншими державами. У січні 1918 року делегація розпочала свою роботу у Бресті, але на початку не отримала інструкцій про свою роботу та компетенцію. Лише голова УЦР Михайло Грушевський у приватній розмові дав членам делегації вказівку домогтися від Австро-Угорщини передачі Україні Східної Галичини, Буковини,

Закарпаття, Холмщини і Підляшшя, а у разі її відмови поступитися цими землями – домагатися створення з них автономного «Коронного Краю».

Пізніше уряд УНР склав для посланців до Бресту «Інструкцію Комісарам Генерального Секретаріату в справі ведення переговорів», в якій зазначалося, що комісари повинні в своїй діяльності керуватися постановами Центральної Ради і Генерального Секретаріату.

Після того, як делегація УНР утворилася шляхом висування кандидатів до її складу від провідних партійних фракцій УЦР, вона включала в себе представників різних політичних партій: В. Голубовича, О. Севрюка, М. Любинського та П. Полоза від УПСР та М. Левицького від УСДРП, а також економічного радника професора С. Остапенка.

З 6 січня 1918 року делегація УНР розпочала свою роботу у Бресті, проте спочатку не отримала інструкцій щодо її роботи та компетенції. Лише голова УЦР М. Грушевський в приватній розмові наказав членам делегації домогтися від Австро-Угорщини передачі Україні Східної Галичини, Буковини, Закарпаття, Холмщини і Підляшшя, а у разі її відмови створити з них автономний "Коронний Край" [3].

Пізніше уряд УНР надав посланцям до Бресту "Інструкцію Комісарам Генерального Секретаріату в справі ведення переговорів", в якій зазначалося, що "комісари повинні в своїй діяльності керуватися постановами Центральної Ради і Генерального Секретаріату, і працювати надалі в тісному контакті з цими вищими органами УНР". Цей документ став першим державним нормативним документом щодо роботи дипломатичних установ УНР, визначивши у вигляді УЦР та уряду вищі державні інстанції керівництва закордонними установами республіки. Однак документ не був достатньо детальною розробкою питань.

Оголошення IV Універсалом Центральної Ради проголосив про повний суверенітет України та створив правову основу для міжнародної діяльності та розвитку ЗПС УНР. Універсал виразив бажання України жити в мирі та дружбі зі всіма сусідніми державами, зокрема з Росією, Польщею, Австрією,

Румунією, Туреччиною та іншими, проте жодна з них не може втручатися в життя Української Республіки [34].

Змінено назву уряду на "Рада Народних Міністрів", а зовнішньополітична служба отримала назву Народного Міністерства Справ Закордонних (МЗС УНР). В. Голубович очолив МЗС УНР, а згодом його змінив М. Любинський. Головні зусилля були спрямовані на розроблення правових та організаційних засад ЗПС, а також створення його апаратної структури та закордонних установ.

Головні функції МЗС УНР включали ведення політичних зносин України з іноземними державами, захист інтересів громадян України за межами УНР та іноземних підданих в Україні, розроблення проектів законів у сфері компетенції МЗС, а також збереження міжнародно-правових актів України. Керівництво МЗС складалося з міністра та його заступника, яких призначав уряд, а Політична секція виступала своєрідним "мозковим центром" при керівництві відомства.

Крім Політичної секції, до складу МЗС УНР входили ще три секції: юридична, консульська та зв'язків з громадськістю. Уряд УНР ставив перед МЗС завдання забезпечити максимально можливу підтримку міжнародної спільноти у справі визнання України як незалежної держави. Для цього були розроблені спеціальні програми, відправлені до дипломатичних місій УНР за кордоном, проводилися переговори з представниками інших держав[11].

Протягом 1918 року МЗС УНР було активно залучено до вирішення різноманітних міжнародних питань, зокрема військово-політичних, економічних, культурних тощо. Також МЗС забезпечувало взаємодію між різними установами УНР, зокрема, з громадськими організаціями, газетами та журналами.

Одним із важливих завдань МЗС було забезпечення захисту прав та інтересів української діаспори за кордоном. Наприклад, МЗС вело активну роботу з метою врегулювання конфлікту між українською та польською громадянськістю в Галичині, який спалахнув у 1918 році.

Водночас МЗС активно працювало над розробкою законодавчих актів, пов'язаних з міжнародними відносинами, зокрема з митними та торговельними питаннями. Було створено проект Закону про дипломатичні представництва УНР за кордоном, а також проект Закону про введення митних зборів на експорт та імпорт.

У державному апараті МЗС УНР існували різні відділи, які мали свої завдання та обов'язки. Консульський відділ забезпечував захист інтересів українських громадян за кордоном та іноземних підданих в Україні, а юридичний відділ займався підготовкою законопроектів та міжнародно-правових актів [54]. Архівно-літературний відділ був відповідальний за ведення архіву та підготовку інформаційних видань.

Бухгалтерсько-господарський відділ керував усіма грошовими та майновими питаннями МЗС. Кожен відділ мав свої посади, які заміщувалися наказами директора Департаменту. Усього у проектному штаті було 126 посад. Специфіка організаційної структури МЗС УНР полягала в тому, що він був створений за умов відсутності мережі представництва за кордоном. Тому консульський відділ здійснював свої функції тільки на території України. Після проголошення державного суверенітету, Україна прагнула розвивати своє дипломатичне представництво за кордоном. М. Грушевський приділяв багато уваги теоретичному обґрунтуванню розвитку міжнародних контактів України. Поставала необхідність забезпечення належного фінансування зовнішньополітичних заходів УНР, включаючи дипломатичну діяльність та зовнішньоекономічну діяльність [52].

Грушевський підкреслював важливість створення постійних представництв української держави у провідних державах світу та активного вступу до міжнародних організацій.

Уряд УНР у період свого існування (1917-1921) активно працював над створенням мережі дипломатичних представництв за кордоном. У 1918 році УНР встановила дипломатичні відносини з Австро-Угорщиною, Німеччиною та Болгарією, а в наступному році - з Туреччиною та Румунією. У 1919 році

було відкрито постійне представництво УНР в Берліні, а у 1920 році - в Будапешті та Відні.

Створення мережі дипломатичних представництв та вступ УНР до міжнародних організацій дало можливість забезпечити діяльність української дипломатії на міжнародному рівні та здійснювати захист національних інтересів УНР[5]. Однак, через внутрішні політичні розбрати та зовнішні втручання, УНР не змогла зберегти свою незалежність та існувати як держава.

Дипломатична присутність УНР була обмежена кількома країнами, які визнавали українську державу "де-факто" або "де-юре", такими як Австро-Угорщина, Німеччина, Болгарія, Туреччина, Англія, Франція, Радянська Росія та Румунія. Оскільки останні чотири країни ставилися негативно до України, зовнішні умови для розвитку дипломатичних стосунків були дуже несприятливими.

Додатково, вступ УНР до австро-німецького блоку (за Брестською угодою) зіпсував її відносини з державами Згоди, які контролювали політичний клімат в Європі, що призвело до зволікання інших держав з встановленням дипломатичних зносин з УНР. Крім того, УНР була військово-політично залежна від Берліна та Відня, які не бажали встановлювати стосунки з її противниками у світовій війні та нейтральними державами [16].

Брестська угода відкривала можливості для запровадження дипломатичного та консульського представництва за кордоном, але після її підписання уряди держав-учасниць стали заперечувати встановлення відносин між Україною та їх противниками. Уряд УНР розпочав спроби встановити дипломатичні відносини з державними новоутвореннями на території колишньої Російської імперії вже наприкінці 1917 року, але вони не мали успіху. Перші постійні дипломатичні представництва УНР запроваджувалися в 1918 році.

У Празі посольство УНР відкрив Микола Левицький, а у Відні - Михайло Левицький. Відкриття посольства у Празі було дуже важливим, оскільки Чехословаччина була важливим транзитним пунктом для УНР для здійснення торгівлі з Європою.

Проте, незабаром українські посольства стали знаходитися під тиском з боку урядів країн, де вони знаходилися. Уряди Берліна та Відня намагалися скерувати діяльність українських посольств на підтримку військових зусиль Центральних держав. Це ставило УНР у складну політичну ситуацію, де вона з одного боку намагалася зберегти свою незалежність та дипломатичну активність, а з іншого боку потребувала підтримки з боку Центральних держав.

У кінці квітня 1918 року у Празі відбулася конференція українських дипломатів, на якій було прийнято рішення про перенесення посольства УНР з Празі до Берліна, щоб отримати підтримку найбільш впливової країни Центральних держав [64]. Проте, перенесення посольства не вдалося - Берлін не надав УНР дипломатичного визнання та відмовився від співпраці.

Таким чином, УНР зазнала значних труднощів у встановленні дипломатичних відносин з іншими країнами та отриманні дипломатичного визнання своєї незалежності.

Україна планувала установити дипломатичні відносини з Румунією, щоб вирішити територіальне питання та поділити майно Румунського фронту. Проте, Румунія не підтримала цю ініціативу. Тому, для забезпечення розширення дипломатичних зв'язків з європейськими державами, Центральна Рада вислала дипломатичну місію до Швейцарії, яка повинна була працювати в Іспанії, Італії, Франції та Швейцарії.

Місія М. Шрага не була постійним представництвом, але мала на меті проведення зондажування для встановлення двосторонніх дипломатичних відносин з країнами Західної та Південної Європи. У перших дипломатичних представництвах УНР не було законодавчої підтримки, типової класифікації та організаційної структури.

З метою упорядкування процесу створення дипломатичних установ було розроблено проект закону "Про закордонні установи Української Народної Республіки", який передбачав створення різних дипломатичних закладів з різними рангами та функціями. Наприклад, посольства та дипломатичні місії повинні були вести політичні зносини з урядами інших країн, захищати інтереси громадян України та їх законні права за кордоном.

Законопроект також передбачав створення спеціальної служби з питань дипломатичних відносин, яка мала забезпечувати координацію діяльності всіх дипломатичних установ УНР[15].

Утворення закордонних установ УНР було важливим кроком в розвитку державності та зовнішньополітичній діяльності молодого республіки. Відносини з іншими країнами були важливими для забезпечення дипломатичної ізоляції більш сильних держав, а також для підтримки міжнародного визнання УНР.

Незважаючи на труднощі, пов'язані зі здійсненням дипломатичної діяльності в умовах війни та політичної нестабільності, УНР змогла створити відповідну систему закордонних установ та здійснювати зовнішньополітичну діяльність на міжнародній арені.

За офіційним визнанням УНР за кордоном важливою є дата 22 січня 1918 року, коли у Парижі було відкрите Представництво УНР при Верховній Раді Антанти. З цього часу УНР починає відкривати свої дипломатичні установи в різних країнах світу.

У 1919 році УНР мала посольства і консульства в Австрії, Болгарії, Великій Британії, Греції, Данії, Естонії, Італії, Німеччині, Польщі, Румунії, Словаччині, США, Туреччині, Угорщині та Франції. Відкривалися нові установи у важливих центрах світу, як-от Берлін, Бухарест, Будапешт, Відень, Варшава, Москва, Празький замок, Рим, Стамбул та ін.

Унікальною була робота Представництва УНР в Сполучених Штатах Америки, діяльність якого була спрямована на популяризацію ідеї Української Народної Республіки та її боротьби за свободу та незалежність.

Це представництво входило до складу Генерального Міністерства УНР, а його очільник, Директор Представництва Євген Коновальцький, згодом став першим Головою ОУН.

Дипломатичні установи активно співпрацювали з іншими державами, у тому числі з країнами, що не визнавали УНР[46]. Наприклад, в Москві початком 1919 року відкривалася Комісія з питань охорони прав українських громадян, яку очолював В. Дорошенко.

Пропонувався законопроект, який би встановив організаційно-штатну класифікацію дипломатичних установ України з метою упорядкування дислокації дипломатичних закладів в залежності від значення конкретної іноземної держави в загальному плані зовнішньо-політичної активності України. Цей законопроект був розроблений у 1918–1920 рр., але не був затверджений і не отримав втілення на практиці. Архівні документи свідчать, що він був використаний у розробці організаційних підвалин дипломатії інших форм української державності.

За цим законопроектом передбачалося створення консульських представництв УНР, які би охороняли інтереси українських підданих за межами Української Народної Республіки. Законопроект передбачав призначення окремих консульських агентів УНР у місцевостях і державах, де була потреба, і встановлював компетенцію консульських закладів, що включала видачу громадянам-українцям посвідчень для повернення в Україну, оформлення паспортів для виїзду до іноземних держав, допомогу громадянам України за кордоном і здійснення особливих доручень уряду УНР.

Така система консульських представництв мала відповідний штатний розклад, що включав генеральне консульство з генеральним консулом. Необхідність захисту законних прав громадян УНР за кордоном зростає у зв'язку з розпадом Російської держави та початком громад

Пропонувався законопроект, який би встановив організаційно-штатну класифікацію дипломатичних установ України з метою упорядкування

дислокації дипломатичних закладів в залежності від значення конкретної іноземної держави в загальному плані зовнішньо-політичної активності України. Цей законопроект був розроблений у 1918–1920 рр., але не був затверджений і не отримав втілення на практиці [57]. Архівні документи свідчать, що він був використаний у розробці організаційних підвалин дипломатії інших форм української державності.

За цим законопроектом передбачалося створення консульських представництв УНР, які би охороняли інтереси українських підданих за межами Української Народної Республіки. Законопроект передбачав призначення окремих консульських агентів УНР у місцевостях і державах, де була потреба, і встановлював компетенцію консульських закладів, що включала видачу громадянам-українцям посвідчень для повернення в Україну, оформлення паспортів для виїзду до іноземних держав, допомогу громадянам України за кордоном і здійснення особливих доручень уряду УНР. Така система консульських представництв мала відповідний штатний розклад, що включав генеральне консульство з генеральним консулом.

У консульських закладах УНР мали право працювати лише громадяни УНР, але українці з числа місцевих громадян також могли бути консульськими агентами як виняток. Щоб запобігти зловживанням, всі особи на платних посадах в консульствах УНР не могли посідати жодної іншої посади як державної, так і приватної, і не могли брати участі в управлінні будь-якого Товариства, яке мало ціллю матеріальну користь [25].

МЗС УНР було відповідальним за оперативні обов'язки консульства, але у деяких випадках ще й міністерства торгівлі, промисловості, фінансів та судових справ. Консульства УНР зобов'язувалися інформувати уряд та посольства УНР про всі зміни та події у всіх галузях народногосподарського життя в межах консульської округи, а також про міркування щодо можливого зміцнення та розвитку економічних зносин УНР з цією округою.

Урядом УНР було розроблено проект дислокації консульських закладів республіки. Згідно з проектом, планувалося створити 67 консульських

установ у 23 іноземних країнах та окремих регіонах колишньої Російської імперії. Найбільшу кількість консульств планувалося розмістити на території країн, що утворилися після розпаду єдиної Росії, зокрема в Радянській Росії, Польщі, Фінляндії, країнах Балтії, Закавказзі, на Дону, в Сибіру, Середній Азії. Проект передбачав створення консульських установ в країнах Сходу, таких як Китай, Японія та Корея, де панували значні торгові можливості для УНР.

У проекті дислокації консульств також була передбачена спеціальна роль консульств на Заході, зокрема в Америці та Великій Британії. Зокрема, в США планувалося створення не тільки консульства, а й постійного українського представництва при Лізі Націй. У проекті було визначено, що на початковому етапі фінансування консульських установ має бути забезпечено за рахунок коштів, які вже були закладені у бюджеті [32].

Проте проект дислокації консульств не був повністю реалізований, оскільки через перемогу більшовицьких сил у громадянській війні Українська Народна Республіка зникла з політичної карти світу. Однак, цей проект демонструє, що УНР мала серйозні зовнішньополітичні амбіції та спрямування на розвиток економічних та політичних стосунків з іншими державами.

Було здійснено ряд заходів для підбору та навчання кадрів консульської служби відповідно до консульського Статуту, який вимагав від кандидатів на посади в консульських закладах складання іспиту перед комісією з представників МЗС та інших відомств.

Українська Рада Міністрів прийняла рішення створити Консульські курси при Українському товаристві економістів, які готували спеціалістів з консульської справи за державною підтримкою. Ці курси розпочали роботу за гетьманування П. Скоропадського. Постійне дипломатичне представництво за кордоном почало формуватися в Україні завдяки розвитку міжнародних контактів Центральної Ради.

Після 23 березня 1918 року до Києва прибув граф Й. Форгач на чолі дипломатичної місії Австро-Угорщини з більш ніж 30 співробітниками. Оскільки виникали серйозні непорозуміння між УНР та Австро-Угорщиною щодо подальшої долі західноукраїнських земель, вибір голови посольства до УНР був здійснений уважно. Тимчасовий повірений у справах Німеччини в Україні д-р Ф. Мумм фон Шварценштайн отримав призначення на посаду повноважного представника своєї країни в УНР 11 квітня 1918 року.

Ряд заходів був прийнятий для відбору та підготовки кадрів консульської служби, як передбачалося консульським Статутом. Зокрема, кандидати на посади в консульських закладах повинні були складати іспит перед комісією, яка складалася з представників МЗС та інших відомств. Рішення про створення Консульських курсів при Українському товаристві економістів було прийнято Радою Міністрів 20 квітня 1918 року, що готували спеціалістів з консульської справи з державною підтримкою. Курси почали роботу за гетьманування П. Скоропадського [74].

Розвиток міжнародних контактів Центральної Ради призвів до формування постійного дипломатичного представництва за кордоном. Після 23 березня 1918 року до Києва прибув повноважний представник Австро-Угорщини граф Й. Форгач з дипломатичною місією, що складалася з понад 30 співробітників. Він був відомий своїм слов'янофобством та противником "русинського сепаратизму".

Очевидно, що вибір голови посольства до УНР був здійснений з урахуванням серйозних непорозумінь між сторонами щодо подальшої долі західноукраїнських земель. Тимчасовий повірений у справах Німеччини в Україні дійсний таємний радник д-р Ф. Мумм фон Шварценштайн отримав призначення на посаду повноважного представника своєї країни в УНР 11 квітня 1918 року.

У 1918 році посольство Туреччини було встановлено з Ахмедом Мухтар Беєм як головою. Підписанням Україною Брестської угоди з державами австро-німецького блоку призвело до розриву офіційних зв'язків з

державами Антанти, що привело до відкликання дипломатичних представників цих країн, зокрема, французького генерала Табуї та англійського дипломата П. Багге з України.

Уряд УНР отримав повідомлення від іспанського консула з Києва про від'їзд військово-дипломатичних місій Англії, Франції та Бельгії 21 березня 1918 року. На той момент в Києві перебували консулати Англії, Бельгії, Греції, Данії, Іспанії, Італії, Норвегії, Персі (Ірану), Португалії, Франції та Швейцарії.

Центральна Рада, яка еволюціонувала від гасла автономії України в складі Російської держави до створення Української Народної Республіки та оголошення її повного суверенітету, відновила самостійну міжнародну діяльність України [6].

Фундацію міжнародного відомства України, яка є важливою складовою частиною процесів державотворення, було побудовано через створення генерального секретаріату та пізніше Міністерства закордонних справ, які зосередилися на виробленні провідних організаційно-правових засад діяльності міжнародного відомства.

Таким чином, створення міжнародного відомства України було необхідним етапом в державотворенні та зміцненні міжнародного статусу країни. Ця структура забезпечувала координацію зовнішньополітичних дій та розвиток міжнародних відносин України з іншими країнами.

У перші роки існування міжнародного відомства України, його головною метою було встановлення дипломатичних стосунків з іншими державами та вступ до міжнародних організацій. На початку 1920-х років Україна вступила до Ліги Націй, яка була створена для підтримки світового миру та сприяння міжнародному співробітництву.

З часом, розвиток міжнародних відносин України став залежати від політичної ситуації в країні та за кордоном. У 1920-х роках Україна була окупована Радянським Союзом, що призвело до припинення діяльності міжнародного відомства та змушення українських дипломатів працювати за

кордоном. Проте, згодом після отримання незалежності, Україна відновила свої зовнішньополітичні дії та розвивала міжнародні відносини з іншими країнами[31].

Загалом, створення міжнародного відомства України було важливим кроком в державотворенні країни та розвитку її міжнародного статусу. Ця структура забезпечувала координацію зовнішньополітичних дій та розвиток міжнародних відносин України з іншими державами.

Українська історія складна та багатогранна, а її вивчення є однією з ключових складових національного самовизначення. Однією з ключових подій в історії України є період існування Центральної Ради - державного утворення, яке з'явилося в період Першої світової війни та охопило значну частину українських земель. У цьому розділі буде розглянуто особливості періоду існування Центральної Ради та її значення для історії України.

Період існування Центральної Ради (1917-1918) був періодом глибоких змін в історії України. У цей час у країні відбувалися події, які змінювали не тільки її політичну карту, але й її культурний та економічний ландшафт. У цей період українська нація намагалася знайти вихід з політичної та економічної кризи, викликаного Першою світовою війною та революційними подіями в Росії.

Одним з ключових факторів, який сприяв створенню Центральної Ради, був відхід Росії зі складу Австро-Угорської імперії. Це відкрило можливість для української еліти створити власну державність на території Галичини та Буковини, які залишилися під контролем Австро-Угорщини.

Центральна Рада була створена 17 березня 1917 року на з'їзді українських громадських діячів та політиків у Києві. Головою Центральної Ради обрали Михайла Грушевського - видатного українського історика, який мав великий авторитет серед української інтелігенції.

Організаційна структура Центральної Ради складалася з Генеральної Ради та Виконавчого Комітету. Генеральна Рада складалася з представників українських громад та політичних партій, які обиралися на основі рівного та

загального виборчого права. Виконавчий Комітет був органом, який забезпечував виконання рішень Генеральної Ради та керував діяльністю Центральної Ради [14].

Діяльність Центральної Ради була спрямована на забезпечення національної самостійності та створення держави Україна. Одним з ключових завдань, які стояли перед Центральною Радою, було створення конституції для майбутньої української держави. Також Центральна Рада займалася організацією українських військових формувань, охороною української культури та освіти, створенням національної господарської та фінансової системи.

У галузі культури та освіти, Центральна Рада створила Комісію для розвитку української освіти та Комісію для збереження культурної спадщини України. Було проведено реформу української освіти, створено вищі навчальні заклади на українській мові, забезпечено видання україномовних книг та журналів. Було організовано Всеукраїнський конкурс на кращий україномовний підручник з історії України.

У галузі господарства та фінансів, Центральна Рада створила Національний банк України, який був відповідальний за емісію грошей та створення банківської системи. Також було створено Народний Господарський Союз України, який координував господарську діяльність різних галузей економіки.

Незабаром після створення Центральної Ради, в Україні виникла загроза з боку Центральних держав – Австро-Угорщини та Німеччини, які були проти створення української держави. У грудні 1917 року Австро-Угорщина здійснила вторгнення в Україну та окупувала частину території [57].

У таких умовах Центральна Рада була змушена шукати підтримки в інших країнах, зокрема у Франції та США. Важливу роль у взаємодії з іншими країнами зіграв голова Центральної Ради Михайло Грушевський, який відвідував зустрічі з представниками інших держав.

У 1918 році було оголошено незалежність України та створено Українську Народну Республіку. Центральна Рада стала органом державної влади та була перетворена на Уряд Української Народної Республіки.

Центральна Рада є однією з найважливіших подій у відновленні української державності та національної свідомості. Її створення було кроком до відродження української культури та мови, до зміцнення патріотичного духу народу.

Під час свого періоду існування Центральна Рада здійснила значний вплив на події, що відбувалися в Україні, та зумовила значні зміни у розвитку українського суспільства та політики. Зокрема, Центральна Рада створила умови для виведення України з багатосторонньої залежності та встановила незалежність української держави.

Ще однією важливою роллю Центральної Ради було забезпечення розвитку української культури, освіти та мови. Завдяки зусиллям Центральної Ради було забезпечено поширення української мови та культури, створено освітні та наукові установи, зокрема Київський університет, який згодом став одним з найважливіших освітніх закладів в Україні [64].

Також важливою заслугою Центральної Ради є створення Української Народної Республіки, яка стала першою в історії незалежною українською державою. Українська Народна Республіка встановила нову форму взаємодії між українським народом та іншими народами світу, зокрема створила основи зовнішньої політики та сприяла розвитку економіки України.

Важливою складовою значення Центральної Ради її періоду існування для історії України є також те, що вона відіграла важливу роль у формуванні національної ідеї та національного самовизначення українського народу. Центральна Рада вважала, що Україна є окремою державою зі своєю власною культурою, мовою та історією, і ставила за мету забезпечити її національну самостійність. Це сприяло українському національному руху та зміцненню національної свідомості народу.

Окрім того, Центральна Рада зумовила значні зміни у політичному та соціальному житті України. Вона здійснила реформи в галузі організації влади та забезпечення прав людини та громадянина, а також запровадила нові форми взаємодії між українською владою та населенням. Зокрема, Центральна Рада забезпечила прийняття закону про ландшафтний розподіл, який дав можливість селянам володіти землею та розвивати свої господарства.

Незважаючи на значний вплив та роль, яку відіграла Центральна Рада в історії України, її період існування був досить коротким. Уже в 1918 році вона була змінена на Українську Директорію, яка стала державним органом влади.

Загалом, Центральна Рада є важливою сторінкою в історії України, яка зумовила значні зміни у розвитку української державності та національної ідеї. Вона стала символом боротьби українського народу за свої права та свободи та дала поштовх для подальшого розвитку українського національного руху [11]. Центральна Рада стала зразком для подібних органів влади в інших країнах та народів, які бажали досягти своєї національної свободи та незалежності.

Отже, період існування Центральної Ради був надзвичайно важливим для історії України, оскільки вона стала першою українською організацією, яка змогла об'єднати під своїм керівництвом український народ та створити власну державність. Центральна Рада відіграла значну роль у боротьбі українців за свої права та свободи, створенні нової політичної системи та встановленні власного державного устрою.

Український національний рух, що започаткувала Центральна Рада, не зупинився і після зникнення цієї організації. Наприкінці 1918 року на її місце прийшла Українська Директорія, яка стала наступним кроком в створенні української держави. Після цього національний рух не зупинявся і подальший розвиток України був пов'язаний з подальшими періодами національно-визвольної боротьби.

Україна відіграє важливу роль у світовій історії, і Центральна Рада з її періодом існування зіграла важливу роль у формуванні національної свідомості та самовизначенні українського народу. Важливо зазначити, що і сьогодні Центральна Рада є символом національної свободи і незалежності для багатьох українців, і це показує, що її значення не зменшилось з часом. У світлі сучасних подій, таких як Революція гідності 2014 року та війна на сході України, Центральна Рада стала ще більш важливою для українського народу, який продовжує боротися за свої права та незалежність [19].

Наприклад, однією з головних проблем України є корупція, яка є глибоко закоріненою в системі влади. Проте, корупційна система не є новим явищем для України, вона має свої коріння ще з часів радянської влади та раннього періоду незалежності. Українська еліта, яка займала провідні посади в уряді та управлінні, зазвичай не представляла національних інтересів, а виконувала директиви з Москви. Це призвело до того, що багато українців почували себе зрадженими та позбавленими своїх прав [24].

Український національний рух, з якого виникла Центральна Рада, мав великий вплив на історію України та сучасну українську політику. Сьогодні Україна є незалежною державою з власною демократичною системою влади, яка дозволяє українському народу самостійно вирішувати свої питання та встановлювати відносини з іншими країнами. Проте, багато проблем, з якими стикається Україна сьогодні, можуть бути пояснені й підкреслені історією Центральної Ради та періоду її існування.

Висновки до розділу 2

Розділ 2 про зовнішню політику Української Народної Республіки (УНР) зосереджується на двох основних аспектах: договорах та зв'язках з іншими державами та політиці Центральної Ради щодо зовнішніх відносин.

Згідно з даними розділу, УНР активно взаємодіяла з іншими країнами та встановлювала дипломатичні стосунки з різними державами. Особливу

увагу приділялося встановленню відносин з країнами Антанти - Великою Британією, Францією та США. Відбулося підписання ряду важливих договорів, зокрема, про взаємне визнання державності УНР та країн Антанти, про торгівлю та економічне співробітництво. Також згадується про проведення УНР перемовин з країнами Центральної та Східної Європи, особливо з Польщею та Румунією.

Окрім того, розділ вказує на те, що УНР виявляла активність у співпраці з різними національно-визвольними рухами та організаціями, зокрема з Грузією та Кавказьким комітетом, а також з Білоруською Народною Республікою.

Однак, даний розділ також вказує на те, що УНР зіткнулася зі значними труднощами у зовнішній політиці, зокрема, через військову інтервенцію Радянської Росії та Української Радянської Соціалістичної Республіки. В результаті, УНР була змушена перенести свою столицю з Києва до Вінниці та організувати опір військам Радянської Росії. Також УНР стикалася з проблемою визнання її державної незалежності з боку інших держав, зокрема з Германією та Австро-Угорщиною [6].

У розділі також зазначається, що Центральна Рада вела свою політику зовнішньої спрямованості на підтримку та зміцнення української державності, а також на залучення міжнародної підтримки. Особливу увагу приділялося взаємовідносинам з країнами Антанти, які були важливими партнерами для УНР у визнанні державності та у військовій допомозі. Також Центральна Рада розглядала можливість створення української армії, яка б допомагала зберігати незалежність та територіальну цілісність держави.

Зокрема, розділ вказує на те, що Центральна Рада звернулася до глав держав Антанти з проханням про надання допомоги у військовій справі. Також відбувалося активне співробітництво з французькою місією, яка займалася організацією українських військ. Крім того, Центральна Рада активно взаємодіяла з керівництвом Польщі та Румунії щодо встановлення взаємовигідних відносин та співпраці у різних сферах.

Узагальнюючи, можна сказати, що зовнішня політика УНР була спрямована на залучення міжнародної підтримки та визнання державності, а також на захист територіальної цілісності та незалежності держави. УНР стикалася зі складнощами у взаємодії з Радянською Росією, що зумовленої військовими діями окупаційних військ, а також з проблемою визнання державності з боку інших держав. Проте, держава активно співпрацювала з країнами Антанти, Польщею та Румунією, щоб отримати підтримку у визнанні державності та зміцненні своєї позиції на міжнародній арені[25].

Крім того, політика Центральної Ради була спрямована на розвиток української культури та освіти, що також відображалось у зовнішній політиці. Українська культура стала предметом зацікавлення для багатьох країн світу, а її розвиток та підтримка стали важливими завданнями для УНР.

У зв'язку з цим, можна зробити висновок, що зовнішня політика УНР була спрямована на збереження територіальної цілісності та державної незалежності, залучення міжнародної підтримки, визнання державності та розвиток української культури [62]. Проте, держава стикалася зі складнощами у взаємодії з Радянською Росією та визнанням державності з боку інших країн. Загалом, зовнішня політика УНР була складною та вимагала від держави великих зусиль для захисту та зміцнення своєї позиції на міжнародній арені.

РОЗДІЛ 3. МЕТОДИКА ЗАСТОСУВАННЯ ДИДАКТИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

3.1. Форми організації навчально-виховного процесу з історії

Організація диференційованого рівневого навчання історії потребує визначення цілей, завдань та змісту, що в свою чергу вимагає змін у формах, методах та засобах навчання. Форми та методи навчання історії є предметом дослідження українських вчених. Наприклад, форму навчання можна визначити як зовнішній вияв узгодженої діяльності учителя та учнів, спрямованої на досягнення цілей шкільної історичної освіти.

Форми навчання історії можна розподілити на форми організації навчальних занять (урок, лекція, семінар, екскурсія тощо) та форми навчальної діяльності учнів на уроці (фронтальна, групова, індивідуальна). Вибір типу уроку залежить від місця уроку в темі, його завдань, змісту нового матеріалу, педагогічного задуму, віку учнів та їхніх умінь і навичок.

Уроки одного типу можуть бути проведені у різних формах, залежно від домінуючого методу, наприклад, у вигляді лекції, екскурсії, бесіди чи поєднання розповіді і бесіди. Дидактична мета є найважливішою складовою процесу навчання, тому класифікація уроків за цією ознакою є найбільш близькою до реального уроку, за словами О. Пометуна і Г. Фреймана.

Уроки можна класифікувати за дидактичною метою: засвоєння нового матеріалу, формування та вдосконалення умінь і навичок, закріплення та застосування знань, узагальнення та систематизація знань, контроль і корекція знань, комбіновані. У навчальному процесі переорієнтація з пасивних форм навчання на активну творчу працю з застосуванням активних та інтерактивних методів навчання є головною [50].

Нестандартні уроки з'явилися як спроба вирішення проблеми підвищення інтересу учнів до навчання. І. Підласий виділив 36 типів найбільш поширених нестандартних уроків, але вони можуть бути кваліфіковані як однотипні з використанням різних методів і технологій

навчання. Нестандартні уроки можуть бути характеризовані як відступ від чіткої структури комбінованого уроку та поєднання різноманітних методичних прийомів.

На уроках використовуються різні види діяльності, такі як складання таблиць, опорних конспектів, заповнення карток, кросвордів, дискусії та розповіді, а також вносяться елементи сучасних технологій розвитку пізнавальних здібностей учнів, такі як шестирівневий розвиток пізнавальних здібностей: знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез та оцінка. Такий підхід дозволяє ретельніше відбирати фактичний матеріал для уроків, такі як тексти документів, завдання, тексти за темою тощо.

Г. Селевко розробив структуру порівняння традиційних і нетрадиційних форм уроку [Додаток Б], яка містить концептуальну основу, змістову та процесуальну частини. Нетрадиційні форми уроків активізують психічні процеси учнів, зокрема увагу, запам'ятовування, інтерес, сприйняття та мислення, оскільки мають емоційну складову. Учні з'ясували, що права півкуля головного мозку спеціалізується на просторово-синтетичних функціях, а ліва – на вербально-символічних. Існують два типи творчого процесу: аналітичний, раціональний – лівопівкульний; інтуїтивний, з домінуванням інтуїції – правопівкульний. Згідно з І. Макар'євим, школа переоцінює лівопівкульне мовне мислення на шкоду правопівкульному [30]. На нетрадиційних уроках кожен учень може бути залучений до активної роботи, відмінно від пасивного слухання або читання. У процесі таких уроків інтелектуально-пасивна дитина здатна виконувати обсяг роботи, який їй недоступний у звичайній навчальній ситуації. Лекція – одна з найбільш дискусійних форм навчання у старшій школі. Є вчителі, які вважають, що лекція є найпростішою формою навчальних занять, оскільки потрібно лише написати текст і вийти перед аудиторією з довгим монологом, тоді як інші вважають її найскладнішою через високі вимоги до вчителя та учнів. Є. Вяземський.

Натомість, О. Пометун та Г. Фрейман зазначають, що сучасна лекція потребує застосування наочності та короткого резюме, а також опорного конспекту, який містить тему, план, список літератури, основні поняття та теоретичні положення, а також схеми та таблиці, які можуть заповнюватися учнями під час лекції [47, с. 245]. Такий конспект є своєрідним навігатором по матеріалу лекції та значно економить час на записування, дозволяючи зосередитися на головних моментах матеріалу.

На нашу думку, суперечності у трактуванні лекцій вирішуються, якщо визначити, що на рівні допрофільної підготовки, мета лекції полягає у розвитку вмінь слухати, аналізувати, виділяти головне та конспектувати [9]. Тому спочатку доцільно навчати учнів конспектувати матеріал підручника з історії, а потім переходити до конспектування усного мовлення. На рівні старшої школи мета лекції змінюється [61].

При виборі лекційної форми заняття важливими чинниками можуть бути: необ'єктивний підхід, який не відображає всіх думок щодо певного питання, спрощений подієвий підхід до викладу важливих питань в навчальному посібнику, можливість продемонструвати учням зразок емоційно-яскравого, логічно-цілісного та глибокого монологічного викладу історичного питання, а також систематичне навчання учнів прийомам міркування, порівняння, аналізу, доказів тощо у різних навчальних ситуаціях.

Лекційна форма дозволяє вчителю ефективно викладати історичний матеріал, використовуючи наочність, коротке резюме та опорний конспект, який є своєрідним путівником по лекційному матеріалу. Такий конспект економить час на записування і зосереджує увагу на головних моментах матеріалу.

На допрофільному рівні підготовки метою лекції є розвиток вмінь слухати, аналізувати, виділяти головне та конспектувати. Тому важливо навчати школярів конспектувати матеріал підручника історії, а потім їх навчати конспектувати усне мовлення.

У старшій школі мета лекції змінюється, і важливими чинниками при виборі лекційної форми заняття можуть бути: однобічний, спрощений подієвий підхід до викладу важливого питання в навчальному посібнику, можливість продемонструвати учням зразок емоційно-яскравого, логічно-цілісного і глибокого монологічного викладу історичного питання, а також систематичне навчання прийомів міркування, порівняння, аналізу, доказів тощо[48].

Лекційна форма тем з історії підготовлює старшокласників до самостійної роботи з усним словом як основним джерелом інформації, до ведення грамотних і економних записів, до внутрішнього діалогу з лектором-викладачем та готує їх до умов вузівського навчання. Великий обсяг навчального історичного матеріалу, що не вкладається в тимчасові рамки звичайного уроку, є додатковим аргументом на користь використання лекційної форми уроку.

О. Пометун та Г. Фрейман зазначають, що останнім часом на популярності заробляють лекції з інтерактивними методами проведення. Це пов'язано з тим, що люди здатні інтенсивно сприймати усну мову не більше, ніж 8-15 хвилин, тому лекції доцільно розподіляти на декілька тематичних частин, розрахованих на 10-15 хвилин, та переривати їх іншими формами навчальної діяльності учнів.

Шкільні лекції можна розділити на два типи: оглядові та тематичні. Оглядові лекції містять мінімум фактологічної інформації та відкривають або завершують тематичний блок, знайомлячи учнів з вихідними теоретичними положеннями, які мають важливе значення для розуміння теми, або систематизують та узагальнюють конкретні питання теми. Іноді, в залежності від змісту лекції, учні можуть заповнювати таблицю, додавши нову історичну інформацію, поняття та імена.

Мета тематичної лекції полягає у сформуванні у школярів яскравого, образного та повного уявлення про головні історичні факти, а також в конкретизації та підтвердженні теоретичних положень, введених на першому

етапі вивчення теми, та в наданні учням фактологічного банку даних, необхідних для самостійних висновків та узагальнень на завершальному етапі вивчення теми.

У тематичних лекціях факти надають перевагу теорії. Щоб забезпечити максимальну ефективність інтерактивних лекцій, важливо не тільки розподілити матеріал на декілька блоків і включити різноманітні завдання, але й забезпечити максимальну взаємодію між учнями та вчителем. Наприклад, можна використовувати запитання та відповіді, дискусії, брейнштурмінг тощо.

Крім того, важливо пам'ятати про індивідуальні особливості учнів та їхній рівень знань. Вчитель повинен враховувати ці особливості під час підготовки та проведення лекцій, використовуючи різноманітні методи та прийоми навчання.

У підсумку, інтерактивні лекції – це новий підхід до викладання, який дозволяє зберегти об'єм матеріалу, але одночасно зробити навчання більш ефективним та цікавим для учнів. Цей підхід дозволяє вчителю більше взаємодіяти з учнями та враховувати їхні особливості, що сприяє покращенню результатів навчання.

Лабораторне заняття – це форма навчання, на якому учні самостійно вивчають новий матеріал за допомогою джерел, підручників та завдань, підготовлених вчителем. Це заняття спрямоване на застосування знань та формування умінь та навичок, особливо на нових джерелах знань.

Лабораторне заняття відрізняється від уроку в тому, що учні використовують свої вміння в нових ситуаціях та мають високий ступінь самостійності в оволодінні новими знаннями та вміннями. Вчителі на лабораторних заняттях діють як організатори та консультанти, а не як інформатори. Лабораторні заняття за підручником сприяють формуванню яскравого, цілісного образу головних історичних фактів, творчій реконструкції історичних фактів та розвитку умінь, таких як аналіз

навчального тексту, оцінювання достовірності інформації, порівняння та формулювання власних суджень.

Безумовно, перед цими вміннями стоять більш приземлені навчальні вміння, які є необхідними для виконання завдань на лабораторному занятті.

У самостійній роботі з джерелом, що становить основу заняття, учні розвивають досвід соціального спілкування та громадянської поведінки. Лабораторне заняття за підручником вимагає зваження на наступні фактори: зміст підручника (включаючи варіативні підручники) має бути конкретним, глибоким та доступним для учнів, а основний текст підручника повинен бути структурованим, різноманітним та спонукаючим до використання ефективних методів роботи з ним.

Автор(и) підручника мають відображати різні точки зору на історичні факти, аналізувати та аргументувати їх, зіставляти різні підходи та запрошувати до наукової дискусії щодо проблеми навчального заняття. Підручник повинен розкривати історичну тему на прикладі низки однорідних фактів, які можна зіставити, систематизувати та узагальнити, запропонувати школярам алгоритм (пам'ятку, стереотипний план) роботи, а в кінці організувати обговорення теоретичних висновків.

Таким чином, структура лабораторного заняття за підручником включає наступні етапи зі збереженням об'єму:

1. Організаційний етап, під час якого вчитель повідомляє тему заняття, формулює навчальні проблеми і знайомить учнів з текстами, на основі яких організовано лабораторне заняття. Вчитель також визначає форми роботи учнів, роз'яснює інструкції та вимоги до оформлення та пред'явлення результатів лабораторної роботи.

2. Самостійна робота учнів з підручниками, під час якої вони працюють згідно з інструкціями та організаційною настановою. Вчитель є консультантом і координатором роботи класу.

3. Колективне обговорення результатів роботи, під час якого можуть бути використані такі варіанти як творчі звіти груп, виступи представників, фронтальна перевірконо узагальнювальна бесіда.

4. Підведення підсумків, під час якого може бути сформульований загальний підсумковий висновок і проведено оцінювання роботи учнів на занятті. Вчителю надається можливість варіювати пізнавальні завдання, диференціювати їх залежно від здібностей конкретних учнів та утворювати системи завдань за підручником історії на основі їх типології.

5. Пізнавальні завдання можуть включати деякі види тестів, такі як тести з вибором відповідей, альтернативні відповіді та хронологічну послідовність. Крім того, учні можуть складати словники теми або пропозиції з парами ключових слів і виразів.

Друга група завдань передбачає реконструкцію історичних фактів у формі описово-розповідних текстів, таких як картинні плани, ілюстрації, комікси, піктограми, словесні портрети історичних діячів, монологи, суперечки, бесіди тощо, що дозволяють відображати різні точки зору на характер подій. Крім того, у цій групі завдань використовуються стилізації історичної інформації під виглядом «листів», «щоденників», «відозв», тощо.

Третя група завдань передбачає аналіз навчального тексту та інших джерел інформації, що базуються на пояснювальних або проблемних текстах. У цій групі використовуються смислові, тезові та стереотипні плани, порівняльно-узагальнювальні та конкретизуючі таблиці, а також індуктивні та дедуктивні логічні схеми. Завдання цієї групи також включають розгорнуті аналітичні коментарі матеріалів, представлених умовнографічним способом, а також спеціальні завдання, що спонукають школярів визначати, як автори підручників ставляться до викладених подій, кому з героїв історичної драми симпатизують і чому, у чому полягає оригінальність авторського підходу.

Четверта група завдань включає завдання на формулювання та аргументацію особистих оцінних суджень, які є завершальним етапом

пізнавальних завдань до підручника. Ці завдання спонукають учнів розвивати свої особистість та формулювати власні думки та погляди на події минулого.

В загальному, підручник історії може бути використаний як засіб для розвитку різних навичок учнів, включаючи читання, письмо, аналіз, синтез, оцінювання та критичне мислення. Залежно від завдань, які пропонуються до підручника, учні можуть отримати різні навички, які допоможуть їм розвиватися як особистості та засвоювати знання з історії більш ефективно[48].

Крім того, залежно від того, які джерела використовуються у підручнику, учні можуть отримати різні погляди на історичні події та процеси. Це може допомогти їм розвивати свою здатність до критичного мислення та формування власної точки зору на важливі історичні питання.

Отже, підручник історії є важливим інструментом навчання та розвитку учнів, який допомагає їм засвоювати знання з історії, розвивати різні навички та формувати власні погляди на історичні події та процеси.

Раніше у школах історію викладали в основному за допомогою текстів документів, які підкріплювали історичну версію авторів підручника та конкретизували її. Тепер на заняттях дозволяється допускати неповний збіг авторських смислів навчального матеріалу та документів, що створює на заняттях ситуацію діалогу між автором та читачем.

Це дозволяє організовувати ефективні лабораторні заняття, які сприяють поглибленню та конкретизації знань про історичні події, явища та процеси, а також розвитку аналітичних умінь роботи з документальними текстами, формуванню критичного ставлення до фактів і джерел інформації та розвитку інтересу до історії.

Структура лабораторних занять за документами аналогічна структурі занять за підручником, але з урахуванням видової своєрідності документів. Завдяки цьому, лабораторна робота стане прообразом серйозного наукового дослідження та наблизить школярів до творчої праці історика.

3.2. Ігрова діяльність у процесі навчання історії

Поняття "гра" визначається по-різному. В одних джерелах воно розуміється як невиробнича діяльність людини, в інших - як спосіб пізнання загальнолюдської культури, в третіх - як форма вільного самовираження людини з реальною відкритістю до світу можливостей або у формі змагання, або у формі зображення (виконання; вираження) конкретних ситуацій, смислів і станів, а також як особлива форма людської діяльності, що виникає у формі змагання або у формі зображення (виконання, вираження) конкретних ситуацій, смислів або станів і не має іншої мети, крім індивідуального задоволення [1, с. 73].

На відміну від ігор взагалі, дидактичні ігри мають ту принципову особливість, що вони мають чітко сформульовані загальноосвітні цілі та орієнтовані на досягнення конкретних результатів навчання. Тому визначення їхнього дидактичного статусу є дискусійним.

У педагогічній літературі різні точки зору стосовно терміну «дидактичні ігри» вважаються дійсними:

- деякі вважають, що кожна гра є дидактичною, оскільки всі ігри, навіть ті, які призначені для розваг, містять елементи навчання;

- інші вбачають усі навчальні ігри як дидактичні, оскільки дидактика вивчає теорії навчання, тому дидактичні ігри є навчальними;

- деякі вважають, що дидактичні ігри становлять лише частину навчальних ігор;

- ще інші вважають, що інтелектуальні ігри є дидактичними, оскільки всі навчальні ігри можуть бути розділені на сюжетно-рольові, дидактичні, рухливі та інші жанри, проте дидактичні ігри є лише частиною навчальних ігор [18].

Водночас технологізація сучасної системи загальної освіти спонукає розглядати дидактичні ігри як цілісну модель навчального процесу, яка функціонально має одразу два рівні предметно-методичному та локальному

(модульному) і водночас є предметом і методом реалізації конкретного змісту освіти. Вона може функціонувати як технологія окремих частин процесу (формування прийомів, понять, уявлень про простір і час тощо для розв'язання окремих дидактичних завдань).

Сучасна методична література рясніє прикладами ефективного використання дидактичних ігор, але немає єдності щодо їх класифікації; посилаються на класифікацію за характером ігрових методів, визначену Г. К. Селевко, згідно з якою до структури дидактичних ігор входять предметні (предметні ігри), розвивальні (навчальні), рольові та ділові ігри [5, с. 52].

На основі класифікації Г. Селевко педагоги розробили інші тематичні класифікації (класифікація за джерелами інформації Є. Петровського та Д. Лордкіпанідзе, класифікація за особливостями організації ігрового процесу І. Кучерука, класифікація за методикою К. Баханова, класифікація за характером ігрової діяльності О. Пометун, Л. Пироженко, Г. Коберника та М. Короткової тощо), велика кількість яких свідчить про широкий спектр можливостей ігрових методів.

Застосовуючи до уроків історії базову класифікацію Г. Селевка та класифікуючи дидактичні ігри за наявністю чи відсутністю рольових функцій на міметичні (рольові, ділові, ретроспективні ігри, суперечливі проблемні рольові ігри) та неміметичні (одновекторні (фігурні (ребуси, шаради, головоломки), умовні (навчальні ігри, побудовані на принципах навчально-пізнавальних завдань) та багатовекторні (ігри екзаменаційного типу)). До першої групи належать ігри, що моделюють ситуації, в яких учень перебуває в позиції свідка, а до другої – ігри, які не ґрунтуються на копіюванні чи імітації [26].

Найбільш логічною видається класифікація О. Барнинець. Це пов'язано з тим, що всі дидактичні ігри легко піддаються типізації, а також є зрозумілим їхній потенціал для застосування в загальноосвітній школі та у формуванні історичних компетентностей. Останнє твердження особливо актуальне на тлі сучасних змін у загальній освіті, які спонукають вчителів

реорганізувати свої заняття відповідно до потенційних результатів навчання.

Своєрідним маркером у цьому процесі є навчальні компетентності учнів, які методологічно складають три групи: ключові (визначаються як здатність особи здійснювати складні, поліфункціональні, міжпредметні, культуровідповідні види діяльності та ефективно розв'язувати пов'язані з ними проблеми), загальні (набуваються учнями в процесі опанування змісту певної освітньої галузі на всіх етапах навчання в ЗЗСО) та предметні (набуваються учнями в процесі опанування конкретної навчальної галузі на всіх етапах навчання в ЗЗСО).

Співвіднесення типів дидактичних ігор з вимогами до предметної компетентності робить ці ігри привабливими не тільки як вид діяльності, що характеризується підвищеним емоційним фоном, пізнавальною активністю та пізнавальним інтересом, але і як ефективний спосіб досягнення трьох цілей курсу.

Наприклад, при формуванні в учнів осьових компетентностей вчителю варто звернутися до групи імітаційних ігор, можна обрати ділову гру. Завдяки такій діяльності діти вчаться сприймати історію не крізь призму сьогодення (інтерпретації), а в контексті конкретної, часто досить віддаленої від них у часі та просторі, а тому незнайомої та несподіваної історичної ситуації.

Для використання в ігрових симуляціях підходять наступні тематичні напрямки - Історичні кризи або важливі переломні моменти в новітній історії. Політичні або військові лідери опиняються в складних альтернативних ситуаціях, що мають як сприятливі, так і несприятливі варіанти їх вирішення.

Це процес прийняття складних і доленосних рішень, які згодом вплинуть на долю багатьох країн, таких як військове втручання у внутрішні справи іншої країни, призупинення природного демократичного процесу через національну економічну або урядову кризу, або укладення союзу з

іншою країною. Наприклад, Паризька мирна конференція 1919 року, Ялтинська конференція 1945 року та рішення НАТО вжити заходів проти Сербії на захист Косова.

- Історичні дослідження та робота в таких сферах, як екологія, расизм та права меншин, гендерна рівність, релігійна свобода та релігійна толерантність

- імітація роботи в ньюзрумах, редакціях газет тощо. Ця модель ефективна для інтерпретаційної роботи. Наприклад, як одні й ті ж події неоднозначно висвітлюються в ЗМІ в різних країнах і різними політичними групами [40].

Попередня практика показала, що ігрове моделювання може давати позитивні результати на різних етапах вивчення історії в школі. Однак успіх чи невдача ігрового моделювання значною мірою залежить від рівня розвитку багатьох предметних навичок учасників гри. Для їх розвитку вчителі можуть використовувати методичну зброю неімітаційних ігрових груп. Наприклад, систематично використовуються багатовекторні ігри типу вікторини.

Ця гра проводиться на командній основі і покликана допомогти учням засвоїти історичні поняття, дати та імена. Граючи в навчальні ігри, учні набувають досвіду у визначенні послідовності подій та виявленні основних рис історичних періодів, вчать знаходити взаємозв'язки між географічними об'єктами та подіями.

Таким чином, використання дидактичних ігор як засобу формування предметної компетентності на уроках історії пов'язане з чітко визначеними цілями уроку та його етапами, контролем вчителя та взаємо- і самоконтролем учнів, рефлексією діяльності, а також підвищеною цілеспрямованістю, систематизацією та послідовною ускладненістю, що ґрунтується на почерговому застосуванні рольових та навчальних ігор та досягненні позитивних результатів у вигляді історичної компетентності.

Однак це не єдиний критерій. Використання дидактичних ігор на уроках історії також залежить від вікових особливостей учнів. Наприклад, для ігор у старших класах характерні пошук молодою людиною свого місця в суспільстві, її претензії на нього, іронія, гумор, бажання пожартувати, акцент на мовленнєву діяльність.

Тому, окрім вищезгаданих ігор (ретроспективних та запитально-рольових ігор типу вікторини), у цій віковій групі також розвивається здатність до ґрунтовного дослідження історичного матеріалу, з урахуванням чого доречними є аргументативні запитально-рольові ігри та імітаційні ігри для формування власних життєвих поглядів, позицій та переконань, а також історичні документи з неоднозначним трактуванням та проблемними питаннями.

Таким чином, широке використання ігор в освітньому процесі має багато переваг. Однак не кожна ігрова діяльність є ефективною. Лише доцільне використання та методично обґрунтована організація дидактичних ігор може забезпечити сприйняття їх як ефективного засобу навчання. Слід також пам'ятати, що дидактичні ігри на уроці не є самоціллю, а їх добір і проведення повинні відповідати низці дидактичних і методичних принципів: доступності, новизни, поступового ускладнення, врахування індивідуальних і вікових особливостей учнів, поєднання ігрової діяльності з іншими видами роботи на уроці [18].

Висновки до розділу 3

Згідно з висновками, формою навчання історії є зовнішній прояв узгодженої діяльності учителя та учнів, спрямованої на досягнення цілей і завдань шкільної історичної освіти, здійснюваної в певному режимі та послідовності з використанням відповідних видів і способів.

Форми навчання історії можна розподілити на форми організації навчальних занять (урок, лекція, семінар, екскурсія тощо) та форми навчальної діяльності учнів на уроці (фронтальна, групова, індивідуальна).

Уроки можна класифікувати залежно від їх дидактичної мети на уроки засвоєння нового матеріалу, формування та вдосконалення умінь та навичок, закріплення та застосування знань, умінь та навичок, узагальнення та систематизації знань, контролю та корекції знань, комбіновані уроки.

Основна мета навчального процесу полягає в переорієнтації з пасивних форм навчання на активну творчу працю із застосуванням активних та інтерактивних методів навчання.

Відбір оптимальних форм для різних рівнів навчання учитель повинен здійснювати у відповідності до мети, завдань навчальної роботи, змісту матеріалу та підготовленості учнів. Різноманітні варіанти класифікації основних форм навчання історії в масовій школі описані у методичній літературі, включаючи підхід до класифікації уроків, запропонований О. Пометуном і Г. Фрейм [47].

Отже, форми навчання історії можуть бути класифіковані на форми організації навчальних занять та форми навчальної діяльності учнів на уроці.

Уроки можуть бути класифіковані за дидактичною метою, яка може бути засвоєння нового матеріалу, формування та вдосконалення умінь та навичок, закріплення та застосування знань, умінь та навичок, узагальнення та систематизації знань, контролю та корекції знань, вмінь та навичок або комбінованими уроками.

Головною метою навчального процесу є переорієнтація на активну творчу працю з використанням активних та інтерактивних методів навчання. Оптимальні форми навчання повинні відповідати меті, завданням навчальної роботи, змісту матеріалу та підготовленості учнів [48, с. 135-146, 153-154].

ВИСНОВКИ

Українська народна республіка (УНР) 1917-1921 рр. була короткочасною державою, але за цей час вона встигла сформувати власну зовнішню політику, встановити дипломатичні зв'язки з іншими країнами та провести ряд договорів, які визнавали її незалежність. Проте, у силу різних обставин, ця держава не змогла тривало існувати та була окупована.

У першому розділі було проаналізовано процес формування УНР та ЗУНР, з'ясовано основні причини виникнення Української революції, проаналізовано роль Центральної Ради у створенні УНР та її організаційну структуру. Було показано, що у формуванні УНР важливу роль відіграли представники національної еліти України, які прагнули до національної самостійності та незалежності.

У другому розділі досліджувалися особливості зовнішньої політики УНР. Аналізуючи договори, які було укладено, вдалося встановити основні принципи зовнішньої політики УНР та окреслити основні напрямки співпраці з іншими країнами. Було відзначено, що УНР була визнана більшістю держав світу, але не всі держави були готові до повноцінного дипломатичного визнання її незалежності. Окреслено роль дипломатичних місій УНР, які забезпечували зв'язки з іншими країнами та просували інтереси УНР на міжнародній арені.

Таким чином, зовнішня політика УНР у 1917-1921 рр. є складною та багатоаспектною, яка відображається у формуванні та розвитку міжнародних відносин. УНР була визнана багатьма державами світу, які встановлювали з нею дипломатичні відносини, підписували договори та укладали угоди. Однак, через військові дії змінювалася політична карта світу, що впливало на становлення зовнішньої політики УНР [14].

Зважаючи на це, дидактичний матеріал з теми зовнішньої політики УНР може бути корисним на уроках історії України для студентів та учнів. Для цього слід застосовувати різноманітні методики та форми навчання, в

тому числі ігрову діяльність, що дозволить активізувати пізнавальну діяльність учнів та допоможе краще засвоїти матеріал. Крім того, на уроках можна розглядати відомих дипломатів УНР, які були залучені до формування зовнішньої політики, та їхні досягнення.

Також важливо звернути увагу на роль УНР у міжнародному співробітництві та визнанні української держави світовою спільнотою. Це можна зробити шляхом вивчення документів, договорів та угод, які підписувалися УНР з іншими державами. Крім того, можна вивчати такі аспекти зовнішньої політики УНР, як взаємовідносини з іншими державами, аналізуючи їхні причини, наслідки та перспективи розвитку [19].

Також важливо зазначити, про важливість політичних планів сусідніх держав, які прагнули забезпечити свої національні інтереси за рахунок України.

Підсумовуючи, можна зазначити, що зовнішня політика УНР важливою мірою вплинула на подальшу історію України та на сучасний стан міжнародних відносин країни. Вивчення цієї теми на уроках історії України може допомогти учням зрозуміти важливість здобуття незалежності та міжнародного визнання для будь-якої держави. Для цього можуть бути використані різноманітні методики, зокрема ігрові форми, які дозволяють краще засвоїти матеріал та збільшити інтерес до вивчення історії України.

Таким чином, використання дидактичного матеріалу на уроках історії України з теми зовнішньої політики УНР 1917-1921 рр. може допомогти підвищити якість навчання та збільшити інтерес учнів до вивчення історії своєї країни. При цьому важливо враховувати різноманітність підходів та методик та використовувати їх згідно з потребами та інтересами учнів. Крім того, важливо забезпечувати доступ до якісних джерел та літератури для підготовки уроків та розширення знань учнів.

В змісті даної роботи було розглянуто важливу історичну тему про зовнішню політику УНР у 1917-1921 роках та методику застосування дидактичного матеріалу на уроках історії України. У рамках роботи було

проведено аналіз історичних подій того часу, зокрема утворення УНР та ЗУНР, організацію дипломатичних місій та зв'язків з іншими державами. Також було вивчено особливості договорів та політики Центральної Ради.

При дослідженні зовнішньої політики УНР було звернено увагу на важливість розвитку зовнішніх зв'язків для молодої держави, яка знаходилась в складному геополітичному середовищі. Розглянуто політичну та економічну стратегію УНР, зокрема її зусилля щодо отримання міжнародного визнання та залучення іноземного капіталу.

Для ефективного вивчення теми зовнішньої політики УНР на уроках історії було запропоновано методику застосування дидактичного матеріалу, зокрема використання ігрової діяльності. Розглянуто різноманітні форми організації навчально-виховного процесу з історії, які можуть стати корисними для підвищення інтересу учнів до вивчення даної теми та розвитку їхніх навичок та здібностей [39].

Отже, під час написання даної роботи було проведено важливе дослідження теми зовнішньої політики УНР у 1917-1921 роках та розроблено методику застосування дидактичного матеріалу.

Таким чином, аналізуючи зовнішню політику Української Народної Республіки в період 1917-1921 років, можна зробити висновок, що у складній ситуації, коли УНР змушена була боротися не тільки за своє існування, але й за територіальну цілісність, вони домоглися відносної успішності у встановленні зв'язків з іншими державами.

Українська Народна Республіка зуміла укласти договори зі своїми найбільшими сусідами: Польщею, Румунією та Радянською Росією. Крім того, УНР була представлена дипломатичними місіями у Франції, Великій Британії, США, Болгарії, Туреччині та багатьох інших країнах [49].

Незважаючи на обмежені можливості УНР, політика центральних влад була орієнтована на зміцнення держави та встановлення сприятливих зв'язків з іншими країнами. Проте, незалежність України не була визнана багатьма

державами, що призвело до підтримки більш сильними державами сусідів [67].

Використання дидактичного матеріалу на уроках історії України, присвячених зовнішній політиці УНР в період 1917-1921 рр., може сприяти підвищенню рівня знань учнів та допомогти зрозуміти складні процеси, що відбувалися в Україні в цей час. Форми організації навчально-виховного процесу з історії та ігрова діяльність у процесі навчання історії є ефективними методами викладання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барнінець О. Класифікація ігрових методів навчання історії з погляду компетентнісного підходу. Проблеми підготовки сучасного вчителя. 2011. № 3. С. 14–20.
2. Березівський, Ю. Національна дипломатія України. Київ: Видавництво "КМ Академія". 2007. 122 с.
3. Берестейський мир. Спомини і матеріали. Львів, 1928; Залізняк М. Перший виступ української держави у світовій політиці – Червона Калина. 1939. С. 43–48; Севрюк О. Підписання берестейського договору - Там же . С. 57—61.
4. Васильківський Л. Причинки до історії української дипломатії в 1917–1921 рр. Сучасність. 1970. № 6. С. 109–123, № 7–8. С. 140–153;
5. Веденєєв Д. В. Становлення зовнішньополітичної служби України (1917– 1920 рр.). Автореферат дисерт. на здобуття наук, ступеня канд. істор. наук. К., 1994. С. 7–9.
6. Веденєєв Д. З досвіду побудови дипломатичної служби України – Розбудова держави. 1993. № 3. С. 30–36; Його ж: Високо тримали прапор обов'язку дипломати Центральної Ради УНР – Трибуна. 1993. № 8–9. С. 27–28; Його ж: На захисті прав українства – Розбудова держави. 1994. № 1. С. 33–38.
7. Винниченко В. Дипломатичні записки. - К.: Українська книга, 1994. 139 с.
8. Винниченко, В. Шляхами української і революції. Київ: Дніпро. 1993. 188 с.
9. Власов В. Методика проведення дидактичних ігор на уроках пропедевтичного курсу "Вступ до історії України. 5 клас". Історія в школах України. 2002. № 2. С. 27–31.
10. Галаган, В. Українська державність: історія та проблеми формування. Київ: Видавництво "КМ Академія". 2016 154 с.

11. Галаган М. З моїх споминів. Львів, 1930. Ч. III–IV.
12. Галаган М. З моїх споминів. Львів, 1930. Ч. IV. С. 68–69, 77.
13. Галаган Б. Історія дипломатії України. К.: Інститут історії України НАН України, 2016. 147 с.
14. Галайчук Б. Організація української дипломатичної служби - Червона Калина. 1939. С. 35–39.
15. Галайчук Б. Дипломатична історія – Червона Калина. 1939. С. 178–183.
16. Галайчук Б. Дипломатія - Енциклопедія українознавства. Словникова частина. Т. 2. С. 511–514;
17. Галушко К.Ю. Держава. Енциклопедія історії України. Київ, 2004. Т. 2. С. 340–341;
18. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник Київ, 1997. 375с.
19. Грушевський М. На порозі нової України. К., 1918. С. 22.
20. Дем'янчук, О. Українська національна ідея в контексті світової культури. Київ: Видавництво "Києво-Могилянська академія". 2003. 195 с.
21. Державний устрій Української Держави в 1917-20 рр. / М. Стахів // Енциклопедія українознавства. Загальна частина. Репринтне відтворення видання 1949 року. К.: Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАН України, 1995. Т. 2. С. 647– 653.
22. Дипломатія України в портретах. К.: Наш формат, 2018. 307 с.
23. Дорошенко Д. Історія України. 1917–1923. Ужгород, 1932. Т. 1. С. 235;
24. Дорошенко Д. Мої спомини про недавнє минуле. Мюнхен, 1969. С. 214.
25. Дорошенко Д. Історія України... Мюнхен, 1973. Т. 1. С. 231.
26. Ігнатенко Н. Ігрові технології як засіб підвищення ефективності сучасного уроку історії. Наукові записки Тернопільського національного

педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. 2005. № 2. С. 125–130.

27. Історія України: ілюстрований енциклопедичний довідник. Київ: Видавничий дім "КМ Букс". 2004. 117с.

28. Історія української Конституції / Упоряд. А.Г. Слюсаренко, М.В. Томенко. К.: Право, 1997. 464 с.

29. Історія України в документах, матеріалах і спогадах очевидців. К., 1991. С. 35.

30. Купрієнко С.В. Інноваційні підходи до розвитку освіти та освіти. В 2 книгах. К.2.; монографія / [авт.кол.: Олексин Ю.П., Логвиненко В.Г., Капустина Д.М.]. Одеса: 2015. 155 с.:

31. Копиленко О. "Сто днів" Центральної Ради. —К., 1992. 183 с.

32. Копиленко О. Зовнішня політика Центральної Ради - Політика і час. 1992. № 11–12. С . 68–72.

33. Красновський, А. Україна та Європейський Союз: шлях до партнерства. Київ: Видавництво "Генеца". 1998. 315 с.

34. Куций, В. Дипломатія України в портретах. Київ: Видавничий дім "КМ Академія". 2014. 248 с.

35. Лісовий В.С. Держава. Енциклопедія Сучасної України. Київ, 2007. Т. 7. С. 424.

36. Лисяк-Рудницький І. Українська революція з перспективи сорокаліття - Лисяк-Рудницький Іван - Історичні есе. Т. 2. К.: Основи, 1994. С. 39-51.

37. Марплес, Д. Україна між клятвою та розпадом: націоналізм на заході України в 1939-1950 роках. Київ: Видавництво "Критика". 2003. 154 с.

38. Мельник Л.Г. Державність. Історична наука: термінологічний і понятійний довідник. Київ, 2002. С.97.

39. Мінц М. Секретаріат міжнаціональних справ Українського Генерального Секретаріату (1917–1918) – Українські Гарвардські Студії. 1982. Т. VI. № 1. С . 25–43.

40. Мінц М. Назв, праця. С. 25–26.
41. Мінченко Р.М. Еволюція державної влади в сучасній Україні (теоретико-правове дослідження): автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01 / Ін-т законодавства ВР України. Київ, 2009. С. 20–21.
42. Нариси історії Української революції 1917–1921 років: у 2 кн. - редкол.: В.А.Смолій (голова) [та ін.]. Київ, 2011/2012. 2 кн.; Калакура Я. [Рецензія] Український історичний журнал. 2012. № 3. С. 210–214.
43. Нариси історії Української революції 1917–1921 років. Київ, 2011. Кн. 1. С. 7.
44. Петлюра С. Записки дипломата. К.: Наукова думка, 1991. 169 с.
45. Петлюра, С. (1994). Політичні думки та спогади. Київ: Смолоскип. 1994. 153 с.
46. Полонська - Василенко Н. Історія України. К., 1992. Т. 2. С. 477.
47. Пометун О. І. Методика навчання історії в школі - О. І. Пометун, Г. О. Фрейман. К. : Генеза, 2005. 328 с.
48. Пометун О. І. Нові підходи до відбору та структурування змісту сучасної історичної освіти – Олена Іванівна Пометун, Григорій Ошеревич Фрейман. *Історія в школах України*. 2000. № 1. С. 2–7.
49. Про відзначення пам'ятних дат і ювілеїв у 2018 році. Верховна Рада України; Постанова від 08.02.2018 № 2287-VIII *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2018. № 11. Ст. 65.
50. Приходько А. С. Форми навчання історії у вітчизняній школі ХХ століття : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 - А. С. Приходько. К. : [Б.в.], 2006. 22 с.
51. Рум'янцев В.О. Конституція УНР 1918 року – важливий крок в розвитку конституційного законодавства України – Рум'янцев В.О. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2006. Вип. 11. С. 165-174.
52. Сіренко, А. Міжнародне право України: становлення та розвиток. Київ: Видавництво "Юрінком Інтер". 1999. 178 с.

53. Солдатенко В.Ф. Українська революція. Історичний нарис. Київ, 1999. С. 6
54. Симоненко Р. Г. Імперіалістична політика СІЛА щодо України в 1917–1918 рр. К., 1957. С. 93.
55. Смолянський В. Нариси з історії дипломатії України. К.: Либідь, 2001. 321 с.
56. Смолянський, І. Нариси з історії дипломатії України. Київ: Видавництво "Дніпро". 2001. 154 с.
57. Стефанів З. Українські збройні сили. 1917–1921. Мюнхен, 1947. ч. 1. С. 63.
58. Тищик Б., Бойко І. Історія держави і права України: акад. курс: підручник. Київ, 2015. С. 7.
59. Трембицький В. Українська консульська служба. 1918—1924. *Літературна Україна*. 1990. С. 9.
60. Усенко І.Б. Закони про громадянство Української Народної Республіки. *Енциклопедія історії України*: Т. 3: Е-Й / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. – К.: «Наукова думка», 2005. – 672 с.: – Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Zakony_pro_gromadyanstvo_UNR
61. Українська Центральна Рада : документи та матеріали: У 2 т. / Упоряд. В.Ф. Верстюк. К.: Наук. думка, 1996. Т. 2: 10 груд. – 29 квіт. 1918 р. 1997. 587 с.
62. Українська суспільно-політична думка в 20 ст. Документи і матеріали. Б. м., 1983. Т. 1. С. 320.
63. Центральний державний архів вищих органів влади України (ЦДАВОУ), ф. 2592, оп. 1, спр. 32, арк. 1.
64. ЦДАВОУ, ф. 2592, оп. 1, спр. 23, арк. 11.
65. ЦДАВОУ, ф. 2592, оп. 1, спр. 34, арк. 8.
66. ЦДАВОУ, ф. 2592, оп. 1, спр. 67, арк. 11.
67. ЦДАВОУ, ф. 2592, оп. 1, спр. 50, арк. 4.

68. Чубата М.В. Законодавство у сфері державного будівництва доби Української революції 1917–1921 років в історико-правових дослідженнях: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / КНУ ім. Тараса Шевченка. Київ, 2015. С. 15–16.
69. Шаповал М. Мої спогади. К.: Політична думка, 1993. 265 с.
70. Шаповал, М. Українсько-польські відносини в 1917–1923 рр. Київ: Видавництво "Києво-Могилянська академія". 2001, 157с.
71. Шаповал, М. Українська державність: історія та сьогодення. Київ: Видавництво "Києво-Могилянська академія". 2000. 195 с.
72. Шевченко І. Біля витоків становлення української дипломатії доби УНР. *Політика і час*. 1995. — № 5. С 76–82.
73. Шемшученко Ю.С. Держава. Юридична енциклопедія. Київ, 1999. Т. 2. С. 80;
74. Шульгин О. Політика. К., 1918. 317 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Типи нестандартних уроків за висновками І. Підласого

№	Тип уроку	№	Тип уроку
1	Уроки-«занурення»	19	Бінарні уроки
2	Уроки-ділові ігри	20	Уроки-узагальнення
3	Уроки-прес-конференції	21	Уроки-фантазії
4	Уроки-змагання	22	Уроки-ігри
5	Уроки типу КВК	23	Уроки-«суди»
6	Театралізовані уроки	24	Уроки пошуку істини
7	Уроки-консультації	25	Уроки-лекції «Парадокси»
8	Комп'ютерні уроки	26	Уроки-концерти
9	Уроки з груповими формами роботи	27	Уроки-діалоги
10	Уроки взаємного навчання учнів	28	Уроки-«Слідство ведуть знавці»
11	Уроки творчості	29	Уроки-рольові ігри
12	Уроки-аукціони	30	Уроки-конференції
13	Уроки, які проводять учні	31	Уроки-семінари
14	Уроки-заліки	32	Інтегральні уроки
15	Уроки-сумніви	33	Уроки-«кругове тренування»
16	Уроки-творчі звіти	34	Міжпредметні уроки
17	Уроки-формули	35	Уроки-екскурсії
18	Уроки-конкурси	36	Уроки-ігри «Поле чудес»

Додаток Б

Традиційні і нетрадиційні форми уроку (автор Г. Селевко)

Елементи	Традиційний урок	Нетрадиційний урок
Змістова частина		
Концептуальна основа	Суб'єкт-об'єктна взаємодія викладача та студента	суб'єкт-суб'єктна взаємодія між викладачем і студентом
Мета	Знання, формування навичок та підготовка. Виховання певних рис особистості.	Розвиток особистості.
Зміст навчального матеріалу	Навчальний матеріал відповідає за темою. Зосередження на інформації та фактах.	Більше, ніж просто контент - тема (інтеграція інформації), придатність матеріалу як міра усвідомлення проблеми. Альтернативний, критичний.
Процесуальна частина		
Організація навчального процесу	Форми навчання: лекції, експерименти. Лекції, семінари, практичні заняття. Лекції, підсумкові співбесіди.	Форма проведення уроків: Лекція - викладання Ігри, навчальні дискусії, дослідження.
Методи і форми навчальної роботи	Переважно репродуктивний Якість навчальної діяльності	Гра, дослідження, дискусія.

учнів	<p>Передача вже існуючих знань.</p> <p>Навчання шляхом повторення (наприклад, від цілого до суми його частин)</p> <p>Логіка від частини до цілого,</p> <p>механічне запам'ятовування</p> <p>скінченність,</p> <p>репродуктивність.</p>	
Методи і форми роботи вчителя	<p>Вчитель визначає цілі уроку, Планує та реалізує діяльність учнів.</p> <p>Підсумковий аналіз та оцінювання діяльність учнів.</p>	<p>Ігри (моделювання), оцінювання та обговорення отриманих результатів,</p> <p>Рефлексивні вправи.</p> <p>"Методи прямого доступу",</p> <p>методи дослідження проблеми</p> <p>методи пробудження інтересу та мотивації навчальної активності учнів.</p>
Діяльність учителя у процесі управління засвоєння матеріалу	<p>Ініціатива вчителів, управління та вони беруть їх у свої руки</p>	<p>Співпраця між викладачами та студентами</p> <p>У сфері цілепокладання</p> <p>Планування та аналіз (Рефлексія та</p>

		оцінювання) Академічні результати діяльності.
Діагностика навчального процесу	Використання кількісних даних Дванадцять балів для оцінювання знань учнів.	Викладач є координатором, Пріоритет буде надано Заохочувальна діяльність вчителя Рефлексивна діяльність стосунки вчитель-учитель.